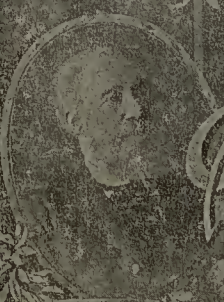

ԴՐՈՒՆԵԼՆԵ

ԲԱՄԱՆՈՒՄ

ՀԱՐԱՐՈՒՄ

ՊՈՐՏՈՒՄ

ՀԱՐԱՐՈՒՄ ԵՎ ԲԱՐՈՒՄ

1909

39րդ ՏԱՐԻ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՔՈՒՆ ԵՍ

ԲԱՐՈՒՄ-ՏՈՐՆԵՐ

Ա. ՄԱՐԿԻՆԵԱՆ ՈՐԴԻ

ԻԶՄԻՐ

Ա. ՄԱՐԿԻՆԵԱՆ ԸՆԴՈՒՄ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ	«Մեկ Մեզի»	577
ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ	Նոր Հորիզոններ	582
ՄԵԼԻՔԱՆ-ՍՍԱՏՈՒՐ	Ասուպներ Գիւղի Հորիզոնին Վրայ	587
Լ. ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ	Վանայ Կասուն	594
Կ. ՆԱԻՍՍՐԴ	Հիւանդ Մարդուն Սեղանըքը	595
ԽՄԲ.	Եօթնեկի Լուրեր	600

Լոյս տեսաւ

Ս. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆԻ

ՄԵՒ ԼԵՌԻՆ ՄԱՐԴԸ

Ամբողջ գործը 384 էջերով

ԳԻՆ. — Իզմիրի համար 7 Ղրուշ

Գաւառ. " 8 " կամ ֆր. 1.75

Առանց փոխարժեքի որկերու եղած շանճնարարութիւնի
նկատի չեն առնուիր: Մեծաքանակ գնողներու 20% զեղջ:
10 օրինակ գնողներու 11 հաս կ'որկուի.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Ա.-ՏԵՏՐ՝ Դրուագներ Ապտ-իւլ-Համի-
տի բռնապետական թէժիմէն. Հեղինակ
ԲՕԼ ՖԷՇ, Թարգմ. Կ. ՆԱԻԱՍՐԴ. — Գին 60 Փարս:

ԱՅԼ ԵՒՍ ՄԻ՝ ՎԱԽՆԱՔ ԾՈՎԱԽՏԷ

ZOTOS ZOTOS ZOTOS

ՄԵԱՆՉԵԼԻ ԴԱՐՄԱՆ ՄԸ

Ամեն դեղատրամներու մեջ փնտնեցիք

Օ Մ Է Կ Ա

ՏԻԵԶԵՐԱՀՈԶԱԿ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ

ԵՒՐՈՊԵՑ ԱՄԵՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐԸ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ 1848ԻՆ

ՕՄԷԿԱ ՈՍԿԻՆ ԱՐԾԱԹ ՆԻՔԷԼ
ՊՈԴՊՈՏ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ

ՕՄԷԿԱ Մեծագոյն մրցանակ
1900 թ. Բարիկի ցուցահանդէսէն:

ՕՄԷԿԱ. — Այս ժամացոյցերու
յատկութիւններն են՝

Ճշգրտահաւթիւն, սովորաւթիւն
և նորոգութեան դիւրին միջոցներ:

ՕՄԷԿԱ Դիւրամառչկի դիւրեւով
ծախսած ժամացոյցերու ամենէն
սքանչելիներն են:

ՕՄԷԿԱ Ամեն մարդու գոր-
պանին մէջ գտնուելիք միակ ժա-
մացոյցն է այս: ՕՄԷԿԱ

Անմրցելի, անբաղդատելի միակ ժամացոյցներն են ասոնք:

Գիտել առ միակ ներկայացուցիչն՝

ԱՐՄԵՆԱԿԷԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Չուխաճի Պեղեսէկ թիւ 2 — Իզմիր

Միեւնոյն վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ մեծ մքեր՝ մը ու-
րիշ ամէն տեսակ ժամացոյցներու արտանց եւ կիներու համար շորտներ,
գանարեղէններ, ինչպէս նաեւ ժամագործներու եւ սովորիչներու յա-
տուկ ամէն տեսակ գործիքներ:

Յանձնարարութիւնք փութով եւ պատուաւոր կերպով կը կատարուին:

ՆՈՐԹ-ԶԵՐՆ

(NORTHERN)

ՀՐԴԵՀԷԷԻ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԼԻՍԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Իզմիրի Գործակալութիւնն հաստատուած 1864ԷՆ Ի վեր

Դրամադրութիւն Ընկերութեան Լ. Ս. 3,000,000

Տարեկան Հատոյթ » » 1,600,000

Պահեստի գումար » » 6,673,000

Ընկերութիւնն նպատաւոր պայմաններով կապահովադրէ անշաքժ
կաշտածներ, գործարաններ, ամեն տեսակ ապրանքներ ևն, ևն.:

Տեղեկութեանց համար դիմել առ

ՃԷՅՄԱՅՀԱԹԳԷՆՍՈՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԻԶՄԻՐԻ ՆԻ ՓՈԲՐ ԱՍՈՑ

Յրահակաց քաղ, Բասսաժ Սքուրցունեկեր

ترجمان
 آغوب بوسانمیان

ՀԷՐԷՔԷԻ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
 ԻԶՄԻՐԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՅԱԿՈՒՔ ՊՈՍԹԱՆՃԵԱՆ

ՀԷՐԷՔԷԻ ԿԱՅՍ. ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ Հանրածանօթ և Համալուստ
 արտադրութիւններէն կ'գտնուին այժմ Իզմիրի ստանաճիւղին մէջ, նոյն
 իսկ եւրոպական նւաճօրինակ տեսակներ գերազանցող,

ՄԵՏԱՔՍԷ ՇՐՋԱԶԳԵՍՏՅՈՒՆԵՐ

ՊԼՈՒՋԻ ՀԱՄԱՐ ՏԵՍԱԿ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՔՍԵԱՅ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ
 ԳԼՈՒԽԻ ՄԵՏԱՔՍԵԱՅ ՍԱԼՓՈՆԵՐ, ՄԵՏԱՔՍԵԱՅ ԹԱՇԿԵՆՈՒԿՆԵՐ
 ԳԱԶՄԻՐՆԵՐ, ԶՈՒՀԱՆԵՐ, ԳՈՐԳԵՐ,

ՍԷՏՃՈՏԷՆԵՐ ԵԼՆ. ԵԼՆ.

Կ'արժէ աչքէ անցնել ինչ որ իրապէս գրասիւ է՝ սակայն ո'չ սոս

ROYAL EXCHANGE ASSURNACE

FIRE LIFE

A. D. 1720

C. WHITTAL & Co

GENERAL AGENTS

Smyrna

ՌՈՅԱԼ ԷՔՉԵՆՃ

ԱՄԵՆՈՂԻՆ և ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԱՆԴՆԻԱԿՈՆ
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ և ԿԵՆԱՑ

Հիմնեալ 1720 ին Ի ԼՕՆՏՈՆ

Դայք ընկերութեան 5,000,000 Անգլ. սոկի վճարեալ տպահալ
ղըրեալնու 2720£ 42,000,000 Անգլ. սոկի:

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻԻՂ

Ռօյալ Էքճենճ Անգլիական ընկերութիւնն կ'ապահովագրէ հրկեհի
ղէմ ամեն տեսակ կալուածք, կարասիք և Ապրանք նպաստաւոր պայ-
մաններով:

Ընկերութեան ոկսբունքն է վնասուց անմիջական և արդար հատուցու
ծրկու տարուան կամ աւելի տպահովագրութեանց համար յատուկ
լեղը ժը կ'արուի:

ԿԵԱՆՔԻ ՃԻԻՂ

Ընկերութիւնն ամենանպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրէ.

1° Աւթողջ կեանքի տեւողութեան վրայ.

2° Խառն Ապահովագրութիւն

3° " " եւ կրկին դրամագրուի

4° Տղոց օժտի դրամագրութեան եւ աշխատանքներով.

5° Ընկերութեան նպահովագրութիւն

Աւելի ժանրամասնութեանց համար դիմել ընդհանուր գործակալնե-
ռն Զմիւռնիոյ և շրջակայից Ի Ֆրանկաց Թաղ գրասենեակները

C. WHITTAL & Co

Փոխ-Գործակալ

քննիչ պատուաւորակին C. O. OSCAN

ԶԱՐԵՀ Ռ. ՈՍԿԱՆ

ՉԱՆՉՐԱՅԱՆԻ ԷՔ ԿԵԱՆՔԷՆ

Տկարակազմ եք, ուժե ինկա՞մ եք, եւ
մակնից կհամ եւ դեպի գետին խնայ-
համ ե,

Ուստի փութացէ՛ք գործա-

ծել սննդաւար,

կազդուրիչ եւ

վերանորոգիչ

Մի՞տ պահանջեցէ՛ք այս դեղըսոյն ձեզեւս
սրբ մարմանը
որ եմիւսի
Մօքիմ յաւուր
է:

ԷՄԻԻԼՍԻՕՆ ՍԻՐԹԸ

որ պատրաստուած է մօրիւ ձկան խելով,
կիրի եւ սօսայի հիբօֆօսֆիթով, որուն
բաղադրիչ նիւթերը բացարձակապէս
մաքուր եւ քնտիր են. բայց աւստի, այնպի-
սի եղանակաւ մը պատրաստուած է որ
մարտդուրիւնը խիստ դիւրին է:

Կը ծախսուի բոլոր դեղաւանները
եւ բոլոր դեղի մօքրանոցները:

ESTABLISHED 1782

PHOENIX ASSURANCE COMPANY L^D OF LONDON

Գրամադրութիւն եւ պահեստի
ղրամ Ա. Ռ. 4,500,000 Տա-
րիկան Հատոյթ Ա. Ռ. 4,500,000

«ՖԷՆԻՔՍ» 122 տարիէ ի
վեր հիմնուած սոսկ հրդեհի ապա-
հաւադրութեան Ընկերութիւն մ'է
եւ ցարդ հատուցած է առաւել քան
27,000,000 Ա. Ռ. փնտուց հա-
մար:

«ՖԷՆԻՔՍ» կ'ապահովագրէ
հրդեհի վե՛մ շէնք, կարասիք եւ ապ-
րանք յոյժ նպաստաւոր պայմաննե-
րով, Գիմել առ

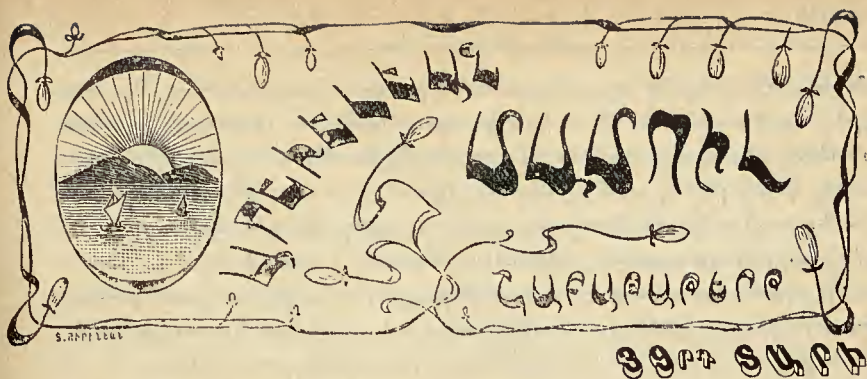
Լիազօր Ընդհ. Գործակալ
իգմբրի եւ Գաւառաց

F. BLACKLER

ROYAL EXCHANGE ASSURANCE BRANCHE MARITIME ETABLI A LONDRES EN 1720

Մովային Ապահովագրական Ընկ.
խիստ նպաստաւոր պայմաններով:
Մասնաւոր պայմանագրութեամբ մը
ընկերութիւնս կ'ապահովար նաեւ
կրակի արկածներ, 10 օրուան պայ-
մանաժամով մը լիբերանոցներու
(Docks) մէջ ինչպէս յԱնգլիա
նոյնպէս եւ գլխաւոր տօքերու մէջ
ինչպէս Մարսէյի, Հաւրի, Համ-
պուրի եւ, եւ:

իգմբրի եւ Գաւառաց
F. BLACKLER

16 ՅՈՒՆԻՍ 1909

ԹԻԻ 25

“ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ”

Այս խորագրին տակ, «Շիրակ»-ի վերջին թիւերէն մէկուն մէջ, վաճան թէքէեան իր ներսիդին կուտակուած սրամտանքը կը պոռթկար՝ ազգային ներկայ ձգնաժամին մէջ ա՛լ աններկի ու անհանդուրժելի դարձած մեր ներքին ապականութեանց, ապիկարութեանց ու ասիրատութեանց դէմ:

Յաւազին զայրոյթի այդ խօսքերը, որոնք արդէն ո՛չ հաճոյքով և ո՛չ հաճոյք պատճառելու համար կ'ըլլային, եթէ տմանց մեղապարտ խղճմտանքը պիտի խռովէին, եթէ մէկ քանիներու քինախնդիր լեզուազարութիւնը պիտի ջղադրգռէին, սրտի կոկիծոտ սեղմումով մը պիտի կարգացուէին, նաեւ, անոնց իրաւացիութեանն ամենէն աւելի համոզուածներէն:

Ու քնական էր տարիպա

Երբ դուրսէն մեր զլիւռն իջած ահաւոր հարուածին տակ արունտրցունք թափելու վրայ ենք ազգովին, պիտի բաղձայինք զէթ որ ներքին ցաւեր չունենայինք ողբալու, որ ներքին չարիքները մեզ հանգիստ ձգէին մեր դասն սուղին ու ինքնամօք ճիւղին, պիտի բաղձայինք որ երկրորդական, աւելորդ ու աղկաղկ հոգեր չի բռնաւորէին մեր առնշուած հոգին, չի զրաղեցնէին մեր արամակոծ մտածումը: Ընդհակառակը, պիտի բաղձայինք, պիտի մաղթէինք որ ազգային ազէտքին հանգէտ գունէ արուէր մեզի միակ անկապաւելի ակտիւմսքը ներքին կենսունակութեան, բարոյական զեղեցկութեան ու հաւաքական ինքնազրտակցութեան սխրալի ապացոյցներ հաստատելու:

Բայց, տխու՞ս, հատարակաց դժբաղդութիւնը, մեզի համար, վարսանակ ցեղային ներքին ազնուութեան, վեհոնձնութեան ու ի-

մաստութեան շքեղ արտայայտումներ պատճառորելու, մեր ներքին ազտեղութիւններն ու անկարողութիւնները շեշտօրէն յայտնագործող զերազանց առիթը կ'ընծայէ միշտ: Այս անգամ ալ կարծես ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, և չեղաւ:

Նախ մեր հարուստներուն տգեղ ու անբեղբայր սպարազան ունինք աչքերնուս առջև ցցուած:

Ո՛րքան արդարացի էր այն անվերապահ ու սրտցաւ կշտամբանքը, որ այս իսկ էջերէն քանի մը շաբաթ առաջ կը նետուէր անոնց երեսին:

«Ի՞նչ ըրին», այո՛, ի՞նչ ըրին անոնք, Կիլիկեան Արհաւիրքին հանդէպ, ի՞նչ եղաւ իրենց զոհարարութեան քանակը այս անօրինակ աղէտքին ամբամունը մէջ: Ա՛հ, իսկապէս ընկճող, յուսահատեցնող քան մը ունի ասոնց հոգեկան թեւատութիւնը. խնդրաւ խոյանքի մը, հոյակապ ժէսթի մը ընդունակ մէկ հոգի մը չեղաւ ասոնց շարքերէն: Ամենքն ալ Տիւրքիոյ տուին, համբլուղ օգնութեան հասան Կիլիկեցի վերապրողներուն վիթխարի կարօտութեան:

Եգիպտահայ գաղութը, որ ամենէն նշանակելի բաժինը ունեցաւ Կիլիկեան նպաստի ու բողոքարկութեան գործին մէջ, իր մեծահարուստներուն շնորհիւ չէր որ կրցաւ այդ զեղեցիկ ու անդնա հատելի դերին մէջ գտնուիլ: Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը փրկեց Եգիպտահայ gros bonnetները խոշոր գումարներ քսակահանելու հարկէն, կարծես այս դարձած ըլլար ալիւս այդ պատուական մարմինն կոչումը: Եւ Ազգ. Ժողովի պատուիրակութիւնը՝ իր առաջին օրերու նիւթական անձկութեանը մէջ՝ ղիս Մերսինէն Գահիրէ վաղցնելով՝ ուրիշ բանի չի ծառայեց, եթէ ոչ՝ Բարեգործականին և Հ. Ս. Ռ. Կուսակցութեան Եգիպտահայ անդամներուն միացեալ նախաձեռնութեամբ ու ջանքերով սկսուած հանրային հանգանակութեան թերեւ քիչ մը աւելի բուռն թափով յառաջ մղուելուն:

Եւ մտածե՛լ թէ մեր այս դարնուած, ջախջախուած վիճակին մէջէն իսկ բարոյական ամենամեծ յաղթանակը պիտի կրնայինք տանիլ մեր դահիճներուն և մեր կոտորման անալլայլ հանգիստես «քաղաքակիրթ» օտաքնեւորն վրայ, շնորհակալութեամբ մերժելով «ղաշտօնական» նպաստներն ու Եւրոպայի երեսին նետելով մեր վերապրողներուն զրկած իր ողորմութիւնները, եթէ միայն մեր կրեւորները ուզէին, եթէ անոնք իրական զոհողութեանց յանձնառու ըլլային այս եղբրական սոթիւ: Ո՛չ մէկուն, ո՛չ մէկ օտարի գթութիւնն ընդունիլ, ո՛չ մէկ «մարդասիրական» միջամտութեան թող առլ մօտենալ, ձեռք երկարել մեր անօթիներուն, մեր որբերուն, ի՞նչ վսեմ վրիժառութիւն, ի՞նչ հրաշալի գոհացում պիտի ըլլար ասիկա մեզի համար...: Բայց չի կրցանք տօնակ փառաւորօրէն արհամարհող ինքնապաւինման մը ընդունակ հանդիսա-

նալ, և նորէն օտարներուն կարօտ մնացինք, անոնց աջակցութիւնը մուրացինք; անոնց առջեւ բարեբարեալի ու երախտապարտի նկուն գիրքն ստինք: Ու հանդուրժեցի՛նք, մինչև անգամ, որ անոնցմէ ու մանր — Դերմանացիները — Ատանայի մէջ Թրփանիի գործարանն ապաստանած հազարաւոր սովալլուկ Հայերուն քանի մը տասնեակ հաց նետեն, ինչպէս կը նետեն քաղցած շուներու վոհմակի մը, և անօթիներու լուսանկարն առնեն՝ երբ ասոնք այդ հացերը իրարու ձեռքէ կը յափշտակէին . . . Հանդուրժեցի՛նք որ մեր որդուկները ժողովն տանին, զանոնք իր՛նց քաղաքական չիլ գիտուններուն ծառայեցնելու համար ազատագին . . .

Ու չի մոռնա՞մ հոս սա ճղճիմ մանրամասնութիւնը արձանագրելու՝ թէ ազգին արիւնտզանդ թշուառութեան նկատմամբ այսօր քան ժլատ մեր հաջուստները այս ամառ ալ ինքնինքնին չի զրկեցին զէպի Եւրոպա իրենց տարեկան հաճոյախնդիր ճամբորդութիւններէն, որոնց համար իրենցմէ իւրաքանչիւրը վերապրող Կիլիկիոյ տուածին հնգապատիկը — եթէ ոչ տասնապատիկը — պիտի խորճէ . . . Վիլի, Մարիէնպատի կամ Էքսի ջուրերուն մէջ իրենց հեշտաւէտ լողանքն սուտ ատեննին Կիլիկիոյ արիւնին յաճախանքէն պիտի չի հարածունին . . . Բո՛ւհ, ասանկ չըլլալիք բաներ մտքէ անցնելու համար գրականութիւնը ո՛րքան միամիտ, տիրացու կ'ընէ երբեմն մարդս, չըսելու համար ապուշ . . . :

Զգե՛նք մեր հարուստները իրենց ամառնային թափառայած հանգիստին, ձգե՛նք զիրենք նուիրական միտերնին կաղզուրելու, թարմացնելու իրենց անձկոտ աշխատանքին, և դառնա՛նք մեր միւս ցաւերուն ու ցաւաւարութիւններուն:

Կիլիկեան աղէտքներով բացուած ներկայ ազգային ճգնաժամին մէջ մեզ ամենէն աւելի ջլատող, վհատեցնող իրողութիւնը մեր ազգային կալմաստներալութեան ողորմելի անկազնակերպութիւնն է. դաւ Կարեւի չէր երեւակայել այս տափճան զգեստող, այս ստափճան սրտակեղեք խաղբութիւնս Արիւնի ու արհուիրքի մէջ զաւարտող ժողովուրդի մը կողմէն Պատրիարքարան տեղացող կողկողակն նամակները օրերով, շաբաթներով, ամիսներով անպատասխան մնացին: Ոչէ՛նչ, ո՛չ մէկ գիմում, ժամանակին կատարուեցաւ: Ամէն կողմէ զրկուած տեղեկագիրները չի կարգացուեցան անգամ, ո՛ւր մնաց նկատի առնուելին: Ի՛նչ կ'ըսեմ, հեռագիրներն անգամ իրարու վրայ զիղուեցան, առանց յաճախ իրենց դառնալ զիջանող նայածքի մը արժանանալու: Աղբ. ժողովին կողմէ ամենակենսական առաքելութեամբ մը Կիլիկիա զրկուած սրտաւիրակութեան ստիպողական ու ծանրակշիռ նամակներուն օրը օրին կ'անուաւոր պատասխան չի տրուեցաւ: Ա՛լ խօսքը չեմ ընել որոշ հրահանգներու և հետեւողական թելադրութիւններու պակասին: Պատրիարքարանէն եկած ցանցառ նա-

մականերուն յստեանական բանաձևը կազմեց բաւական երկար տեմն սա զմայլելի ֆռաղը. « 100 պարկ ալիւր (կամ ուրիշ բան) կը զրկենք. խղճմտութեամբ բաշխեցէք »: Ուրիշներուն, մանաւանդ « խղճմտութեան » մասին հարկը տարի գիրենք կարգացնողներուն խղճմտութեան դաս տալ ելլող Պատրիարքարանի մարդիկը գոնէ իրենց յիշատակարանային ասիկարութեամբը միայն մեղանչէին: Ատիկա, վերջապէս, պիտի կուլ տայինք, կոմայ - ակամայ: Բայց այդ պարոնները իրենց ասիկարութեան կը մեղանեն իրենց պաշտօնին ու պատասխանատուութեան այնպիսի կոպիտ անգիտակցութիւն մը որ ընդգեցուցիչ է պարզապէս: — Երբէն ի վեր Պատրիարքարանը Պոլսահայ թերթերու խոհանոցին մատակարարութիւնն ստանձնելու է, որ հոն զրկուած ամէն նամակ, հեռագիր կամ տեղեկագիր նոյնութեամբ հրատարակութեան տալու պաղարին տարբէն կրնան կուռննալ իր գիւտնապահները, կամ Պոլսահայ թերթերու ակգայինները կրնան կոր իրենց մալին պէս երթալ Պատրիարքարանէն վերջնել իրենց ուղած 80-ֆրանսը:

Եթէ խնդիրը սովորական կացութեան մը և սովորական հարցեր չօշափող թուղթերու շուրջ ըլլար՝ այսքան պիտի չի սահմըռկէինք երևոյթին առջև:

Բայց մտածեցէ՛ք, պահ մը, թէ ի՞նչ փափուկ դիրքի մը մէջ կը դտնուին կիլիկիոյ տեղական իշխանութեանց հետ Ազգ. Ժողովին պատուիրակներն ու կիլիկեան թեմերուն Առաջնորդները:

Արդ, երբ տոնց կազմէ ճիշդ այդ իշխանութեանց, վալիներու, միւթէսարըֆներու և այլ կառավարական պաշտօնեաներու մասին Պատրիարքարան գրուածները նոյնութեամբ թերթերու մէջ կը հրատարակուին, ի՞նչ կ'ըլլայ ասոնց կացութիւնը, մինչ Պատրիարքարանը ո՛չ մէկ բողոքի գոհացում կըցած է դեռ ձեռք բերել կեդրոնական կառավարութենէն, և մինչ իրենք դեռ ստիպուած են պաշտօնապէս յարաբերիլ այդ նոյն վալիին, միւթէսարըֆին կամ ուրիշ պաշտօնեային հետ: Այս վերջինները բնականաբար իրենց աղեկին արուած բողոքադրերուն տեղեկանալով կը մոլեգնին, աւելի յառաջ կ'երթան իրենց չարաչառութեանց մէջ, և կը ստիպեն մեր ազգային ներկայացուցիչները բացէն հոկատակորդի կեցուածքն առնել իրենց դէմ: Ու ժողովուրդն է որ կը տուժէ չարաչար այս անիտեսափելի դարձող ընդհարումներէն, որոնցմէ չաա դիւրաւ պիտի խուսափուէք, եթէ Պատրիարքարանի մէջ այսքան մը բան մտածելու չափ ուղեղ ունեցող մարդիկ կենային:

Պատրիարքարանի մէջ դորժուած այս տլանգակ ձախտերութեանց երեսէն Ատանայի մեր պատուիրակները մէկէ աւելի անգամներ դժուար ու անհաճոյ կացութեան մտանուեցան իրենց պաշտօնական յարաբերութեանց մէջ: Հալէպի Առաջնորդ՝ Շահէ վարդապետ,

որ վերջին աղէտալի դէպքերուն մէջ իր հովուական ուշիմ, կորովի ու անձնուէր գործունէութեամբ յայտնութիւն մը հղաւ, Պատրիարքարան կը գրէր խնդրելով որ ներկայ վալիին պաշտօնանկութեան համար կեդրոնական կառավարութեան մօտ գլխուններ ըլլան: Նամակը «խցճմտութեամբ» հրատարակութեան կուտան, վալիին ակտնը կը հասնի և . . . մնացածը գուշակեցէ՛ք:

Մարդ կը կատարի, երբ Գում-Գաբուի օճախին գալիքներուն այս բերանաբաց անխութութիւնը կը դիտէ հեռուէն. կարծես թէ ատոնք Թուրքիա տարած չըլլային, կարծես թէ լուսնկայէն նոր ինկած ըլլային, կարծես թէ, մանաւանդ, Օրմանեանի չըջտնին ու անկէ առաջ ըրած չըլլային իրենց ստրկամտութեան աշկերտութիւնը: Սըվոնց կերած ապուրը նայեցէք. . . :

Ո՞վ է, կամ ո՞վ էր, այս խաղճութեան պատասխանատուն: Պատրիարքական Փոխանորդը, Ազգ. կէդր. վարչութիւնը, թէ Ազգ. Ժողովը: Չե՛մ գիտեր: Աւելի՛ ճիշտ ամենքն ալ ամենքս ալ պատասխանատու ենք: Պարտապահը չէ՛ որ ըսեր են թէ «Ժողովուրդ մը արժանի է այն վարչութեան դուռնի»:

Բայց անարգարութիւն մը գործած պիտի չըլլանք, և թէ՛ պատասխանատուութեան մեծազոյն բաժինը ծանրացնենք Քաղաքական Ժողովին վրայ, որուն արտաուոյց կազմին և անգամներէն ու մանց մտայնութեանը ո՛րքան ալ խանդավառ հիացող մը չըլլայի, չէի կրնար սակայն վստահաբար չսպասել Զօհրապէն, մանաւանդ Շահրիկեանէն ու Մուրատէն. — որպէս յեղափոխական-կազմակերպական կեանք տարած, այսինքն տնտեսային ու կարգապահ գործունէութեան մէջ ելած մարդերէ. — որ քիչ մը կարգ կանոն դնեն և քիչ մը բարեխիղճ ու մեթոտիք աշխատանք կազմակերպեն Պատրիարքարան ըսուած մեր ազգային դերաւոյցն հաստատութեան մէջ: Բայց կ'երեւի թէ Քաղաքականին ամենէն գործնական ըլլալիք այս անգամներն ալ «սկզբունքային հարց»երու համար միայն ճաշակ ու կորով ունին:

Յոյսերնիս կը մնայ, ուրեմն, նորընտիր Ս. Պատրիարքին վրայ որ՝ հակառակ իր ա՛լ քիչ մը շատ յեղեղուած «վարչական» թերութիւններուն՝ ո՛չ մէկ բանով վար կը մնայ ըստիս իր լաւագոյն նախորդներէն, և որ իր հզօր ու լայնահաս իմացականութեան այլապէս անբաղդատելի առուելութեամբ կը հաւատած թէ պիտի կրնայ ազգը այս ճգնաժամին մէջէն արժանաւորապէս ու տիրաբար առաջնորդել:

Նւ. ասոր համար կը բաւէ որ ան հաշտուի իր նոր կոչումին հարկադրած կարգ մը անխուսափելի և անհրաժեշտ ստանկութիւններուն հետ և ըլլայ ա՛յնքան անողոքօրէն խտասպահանջ զինք չըջապատողներուն հանդէպ, որքան ինք իր մասին է՝ իր պարտականութեանց կատարումին մէջ:

ՍԱՌԻԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆՇ

ՆՈՐ ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐ

ԱՐԱՔԻԱ ԵՒ ՄԻՋԱԳԵՏՔ

Հնդկաստանէն դէպի արեւմուտք երկու օր նուարկելէ ետք վերջապէս Արաքական ժայռուտ ծովեղերքը կը նշմարուի: Մաս-
վաթի՝ Օմանի Սուլթաններուն մայրաքաղաքին,
ՕՄԱՆԻ ՍՈՒԼԹԱՆԸ մօտենալու վրայ ենք:

Ովկիանոսին փոթորկում ջուրերը ցամաքին մօտ հեռզհեռէ կը հանդարտին, բայց տաքն ալ նոյն համեմատութիւնով կը սասականայ և կստիպուինք մէկ կողմ դնել ցամաք ելլալու մեր ծրագիրը:

Իր բոլոր հրապոյրներէն քերծուած վայրի բնութիւնը և սպան-
նող կլիման յատկանշող յարմարագոյն պատկեր մը գտնալ անկա-
րելի պիտի ըլլար: Նաւահանդիստին մէջ, այրած երկաթի գոյն ժայռեր, ըււրներու չափ բարձր, կղզեկներու կէս չրջանակ մը կը գծեն: Հողի սրակասը տձև զանգուածներու երևոյթը կուտայ անոնց: Ծովին կապոյտը, տինչափ մութ որ զարմանքով իրարու ցոյց կուտանք, աւելի կը թանձրանայ ժայռերը չրջապատող օդակ-
ներուն մէջ, սրունցմէ մէկուն եղերքը, ժայռերու բացուածքէն կընդնշմարուի բացդոյն միայրակ շէնքերու գիծ մը, Օմանի իմա-
մին—ինչպէս Արաքները կըսեն—կամ Սուլթանին մայրաքաղաքը:

Հասարակածային ցօրեկներու դժոխային տաքը կը մողուի ա-
մեն կողմէն և ամբողջ պատկերը կը հեծէ մեռելային անշարժու-
թեան և լռութեան տակ: Մեր շողենաւէն թնդանօթի մէկ երկու հարումներ ցաւաղին ճիչերու պէս կտրծագանգեն ծառերուն մէջ և կը մարին: Յետոյ նորէն ամէն բան անշարժ մեռելութեան մը մէջ կը թաղուի մեր շուրջը: Յուլօրէն երկար աթոռներու վրայ փռուած, ականջ կուտանք Անգլիացիի մը որ Օմանի Սուլթաննե-
րուն պատմութիւնը կընէ: Արեւելքի անողորմ բռնապետութեան և ոճիրներուն յաւիտենական պատմութիւնն է ա՛ս ալ: Արաքիտի Հա-
րաւ-Արեւելեան ծովեղերքէն մինչև Ատէնի մօտերը կը տարածուի Օմանի աղղեցութեան չրջանակը: Ժամանակ մը պարսիկներու լու-
ծը օղակուած է Մագաթի Սուլթաններուն վիզին, բայց այս վեր-
ջինները կռնակին Աւաղուտ Արսբիտի՝ Բօպա-էլ-Սալիի սարսափ-
ներուն տուած, կը վռնան պարսիկը իրենց ծովեղերքներէն: Ատ-
կէ ուրիշ տիրապետութիւն չեն կրած: Թուրքը, նոյն իսկ իր զօ-
րութեան ամենէն փառայեղ օրերուն չէ կրցած ձեռք դնել Արա-
քիտի այս մասերուն վրայ: Բայց Օմանի գահը շարունակ կարմրած

է մեծ խնամներու արիւնտով, իրարու ձեռքէ յափշտակուած է ան, ժառանգական արիւնտտ պայքարներու մէջ, որոնց նկարագրութիւնը, ինչպէս նաեւ Օմանի իշխանութեան պատմութիւնը դարերէ ի վեր օրը օրին արձանագրուած են Մասգաթի Անգլիական ներկայացուցիչներու տոմարներուն մէջ:

Հիմակուան Սուլթանն ալ եղբայրը խողխողելէ հաք տիրած է գահին, և ննդլիական պաշտպանութեան տակ — ու մեղսակցութիւնովը անշուշտ — կը կառավարէ իր անհուն անապատները: Եւրոպական գիւտնապիտութիւն կոչուած անամօթ խաղին մէջ վարողոյն ալ հոգ՝ Արաբիաի այդ հեռաւոր դուռին առջև բացուած է: Անգլիական զատ, որուն գերիշխան ազդեցութիւնը կրնաս տեսնալ Հնդկական Ովկիանոսէն թրջուած բոլոր ծովեզերքներուն և Պարսից Ծոցին մէջ, Գերմանիա, Ռուսիա և Ֆրանսա զրահաւորներ ունին Մասգաթի նաւահանգիստին առջև, ու անոնց մրցակցութեան ծիծաղելի դերակատարութիւնը սոսնձարձակօրէն ազատ ձգած է Օմանի Իմամը զարհուրելի բռնապետ մը դառնալ իր զրթազդ հպատակներուն զլխին:

— Հո՛գ, կըսէ Անգլիացին զլիսու շարժումով մը Մասգաթը ցոյց տալով, միտի ազատ արարածը Սուլթանին ջայլամն է: Ընտանեցած կենդանի մը, որ քաղաքին փողոցները կը թափառի համարձակ:

Արաբական ծովեզերքներուն վրայ Մասգաթ միակ կէտն է, Ա. տէնէն հաք, որուն վրայ Բրիտանական առիւծը նախանձոտ հոգածութիւնով կը հսկէ անքուն: Օմանի տէրութիւնը, անապատային կէս-անկախ պետութիւններու ցեղապետութիւն մը ինքնին, իր ազդեցութիւնը կրցած է տարածել հարաւային ծովեզրին երկայնքն ի վար մինչև Ատէն և անապատին ճամբով մինչև Կարմիր ծովի թըրքական եզերքը Էլ-Եմէն: Անգլիա իր ազդեցութեան տակ ունենալէ հաք Մասգաթը, միտքին իսկ չանցնէր հոգային ոսնձգութիւն ընել Իմամներու աւազուտ տէրութեան մէջ, որուն սահմանները անգամ դեռ անորոշ զիժերով կը մնան քարտէսներու վրայ: Բայց աս վերջին տարիներուն, Արաբական տպատմութեան մէջ յայտնուեցաւ թէ Անգլիական ազդեցութեան այդ հեռաւոր և տարտամ ձեռքը, ինչ կորովով սեղմած է եզեր իր ափին մէջ ամբողջ Արաբիաի բազդը:

Նաւահանգիստին մէջ կենդանութեան ստաջին նշանը նաեւ կ'ը կուտայ: Կուպրով ձեւուած, նեղ, երկայն, Ամերիկեան հընդիկներու զընդին ձեռով թեթեալարժ նստակ մըն է

ՎՍՅՐԵՆԻՆԵՐ որ կ'զետակներու զիւկէն կը զատուի յանկարծ: Երկու խափշիկներ, կարճ թեճակներով գէպի մեղ կը սուրային զայն: Յօրեկուան այդ տհաւոր տաքին տակ, երբ շարժիլ անգամ չենք ուզիք, սեկուն ջղապինդ թխտվարութիւնը կոպ-

չեցնէ մեզ:

Ափրիկէի վայրենիներ են, Սօմալիէնտի բնիկներ, որոնցմէ հաղարներով տարաժուած են Արաբական բոլոր ծովեղբերուն վրայ և Պարսից ծոցին մէջ: Տեղ տեղ, իրենց յատուկ պղտիկ քաղաքները ունին և օտարներու դրապնութեան մէջ, ինչպէս Ա. տէն, քաղաքակրթութիւնը կրցած է անտիճան մը ազդել անոնց կեանքին վրայ: Բայց ատոնցմէ դուրս ամեն տեղ իր Ափրիկեան վայրենիի կեանքը կապրի ան: Սեփ սե մօրթով, յաղթանդամ, ցցուած մկանունքներով և առոյգ կլորութիւններով մարմին մը ունի այս ցեղը: Իրապէս կարելի է զայն զեղեցիկ կոչել երբ հասարակածային արեւին տակ, այսինքն իր տարրին մէջ կը դիտես անոր մերկութիւնը: Ատէնի նաւահանգիստին ետին, եղէգէ հիւզակներով կիսավայրենի սեւերու դիւղին մէջ, ուր այր, կին, տղայ գրեթէ մերկ են, ցեղին զեղեցկազոյն տիպարները կարելի է տեսնալ: Բարեխառն կլիմաներու տակ խափշիկին մօրթը ճարպային ազատու սեւութեան մը կը փոխուի, մկանները թուլ և մարմինը հիւսնդագին երեւոյթ մը ունի, ինչպէս Միացեալ Նահանգներու խափշիկը, բայց հոս հասարակածային տաքին ու արեւին մէջ թաւիշի թափանցիկ փայլը ունի անոր սեփ սե ողորկ մօրթը: Սօմալի կինը մանաւանդ թեւերու, սրունքներու և կուրծքի արձանային գիծերով և մարմնին առոյգ կլորութիւններով կը յիշեցնէ հին նկարներու խափշիկին դասական զեղեցկութիւնը:

Պղինձ դրամ մը կը նետենք ծով: Սեւամօրթներէն մէկը, արդէն բոլորովին մերկ և նաւակին գլուխը որսին վրայ նետուելու պատրաստ զիրքով կծկտած, հեռաւորութիւնը կը կշռէ և գլխի վայր կը սուզի: Հրաշալի լուզորդ մըն է, ձկուն և մկաններու տիրական շարժումներով: Պահիկէ մը ծովին երեսը կուգայ դրամը տկուաներով սեղմած և մէկ ոտառմով նաւակին մէջն է: Բերնին մէջ կը տեղաւորցնէ պղինձը և երկուքը մէկ կոկորդային կոչեր կուղղեն մեղի: Յունական ջութերուն վրայ և Միջերկրականի նաւահանգիստներուն առջև կրկնուած խաղն է սա, որ չես գիտեր ինչպէս մինչև Սօմալի լուզորդներուն կամ թերեւ ասոնցմէ անոնց փոխանցուեր է: Սովորութիւններու փոխանցումին լաւագոյն ճամբան ապահովաբար ծովերու ճամբան է:

Հեաղհեաէ մօտեցող ուրիշ նաւակներու մէջէն հատ մը, Անգլիական դրօշ պարզած և ձիւնաթոյր ծածկոցներով, ուշադրութիւննիս կը գրաւէ:

Սանգուիսին վրայէն նաւաղներ վարագոյրները կը բանան: Ոսկեհամուկ կարմիր համազգեստով գալիս մը դուրս կը ցատկէ շքեղ սուր մը յարգանքով վեր բռնած: Ետեւն Անգլիացի ներկայացուցիչը, կատարեալ հսկայ մը, full uniform, պղինձէ շողողուն գլխահոցով, կամրջակին վրայ կուգայ: Պարսիկ իշխանները որոնց

տեսութեան եկած է, կատարուին ներողութիւն խնդրել ամենուս
կիսամերկ վիճակին համար, բայց չափազանց հոճոյալատար է
արդէն անիկա, կատարէ որ հրամանն ասն իրեն Մասդաթէն
Շիրազ հեռադրել սլարսիկ իշխաններուն ժամանումը: Երբ ա-
տիկա չընդունուիր պարսիկ ազգին դովեալը կընէ, Անգլիաի
բարեկամութիւնը և գերինք սիրելը կը շեշտէ և կրկին ու
կրկին յայտնելէ ետք թէ պատրաստ է իրենց ծառայել, գի-
ւանդատական այցելութիւնը լրացած համարելով կը մեկնի
նոյն հանգիստաւոր շարժումներով: Ուշա՛փ լաւ ուսումնա-
սիրո՞ւմ են ասոնք մեզ՝ Արեւելքցիներս չլացնող դոյներն և բա-
ռերը:

Անգլիական լիազօրէն ետք Գերմանականը, անշուքօրէն չըջա-
պատուած կուգայ Նոյնիմաստ խօսքեր, բայց ճիշդ մըն ալ կընէ իր
նախորդին ազդեցութիւնը կտրելու: Ըտերազդարար պարսիկնե-
րը գիտակից են խաղաղուած կեղծիքին և զարմանալիօրէն, իրենց-
մէ ա՛ն որ Անգլիական զօրադունդերու մէջ մնացեր է՝ տարիներով,
ամենէն անգլիատեսցն է:

Սիփիանքի լաճի շունչ մը կառնենք երբ իրիկուան դէմ դուրս
կելանք Մասդաթէն, որուն ժայռուտ բլուրները հեռզհեռէ տաք-
ցած՝ անտանդի կը դարձնեն չողնաւին

ԱՆԳԼԵԱԿԱՆ ԹԱԿԱՐԴ Բնակելի միակ մասը՝ կամրջակը: Պզտիկ միջա-
դէպ մը, զոր չափաի ուզէի զանց ընել, յըս-
տախօրէն ցոյց տալու համար Պարսից Ծոցին մէջ Անգլիաի առա-
ջադրած նոյառակը, քիչ մը նորութիւն բերաւ մեր միօրինակ կեան-
քին մէջ: Իւրմիւզի նեղուցը անցնելէ ետք, սլարսիկները հալար-
առութիւնով ցայ տալին ընդարձակ կղզի մը զոր հիմակուան չահին
միմ հայերը նուէր ըրած է իրենց ընտանիքին: Հակառակ իր բարե-
բեր հողին, իշխաններու վկայութեանը համեմատ, և ունեցած
նորաստաւոր դիրքին, հազիւ երեք հարիւր ձկնորսներ ունեցած է
իրբն բնակիչ:

Ընթրիքի սեղանին շուրջ, նաւապետը և իր մարդիկը — որոնք
կէս-գլխաւորական հանդամանք ունին — սլարսիկական ծոցի նաւար-
կութեան վրայ խօսք կը բանան:

— Երկրադունտի ծովերուն վրայ, կըսէ զինուորական հրամա-
տարը, ամենէն վառնաւորը մեզի բաժին ինկած է: Կոյրդկուրաճի
կանցիկնք կը դառնանք այս ծոցին մէջէն, ուր ինչպէս պիտի տես-
նաք ասկէ մինչև Շաթ-էլ-Արապի բերանը անհամար խութեր, ժայ-
ռեր, անընդհատ տեղափոխուող աւազակոյտեր և անժանօթ կըղ-
ղեակներ ցանաւած են, ճաճրուն վրայ: Լաւ քարտէսներ կը պակ-
սին: Այսչափ յաճախուած ջուրերու մէջ թերեւ միակն է Պարսից
ծոցը ուր հառ մը փարօս չի կայ: Մեր գիշերալին զնացքը սաղի-
ւաւած ենք ծիծաղելի զանդաղութեան մը իջեցնել ու ինքզինքնիս

Ալլահին յանձնել:

— Ինչո՞ւ քանի մը փարոսներ չէք շիներ, կը հարցնեմ:

— Պարսից ծոցին մէջ ատ պարտքը այս իշխաններունն է, կըսէ նաւապետը: Թուրք իշխանութեան հետքը անգամ չէք գտներ սա ծովերուն մէջ, Անգլիոյ համար աւելորդ ծախք մըն է, մինչդեռ Պարսիկ կառավարութիւնը ամենէն շատ օգտուողն է ծոցէն: Զեր կղզիին վերի ծայրը, օրինակի համար, կաւելցնէ նաւապետը Շիրազի կառավարիչին ուղղելով, յարմարագոյն տեղը սխալ ըլլար տոռնցմէ մէկուն համար:

Յետոյ երկարօրէն կը բացատրէ այդ ձեռնարկին նիւթական օգուտները կղզիին տէրերուն համար, և նաւարկութեան ըլլալիք ծառայութիւնը: Երբ պարսիկները, պահ մը յափշտակուած կը յայտնեն թէ իրենք ծովային տուրքերը զտնծելու և փարոսները պաշտպանելու ուժը չունին, նաւապետը ծրագիր մը մէջտեղ կը դնէ— ասպանութեամբ իր կառավարութիւնէն թերադրուած—որով Անգլիոյ յանձն կառնէ ընել այդ ամենը, պայմանով որ Շիրազի կառավարիչը թոյլ տայ երկու զինուոր պահել կղզիին մէջ:

— Երկու հատը կը բաւէ՞, կը հարցնէ պարսիկը հեղինակով:

Տաք վիճաբանութիւն մը կսկսի: Պատշաճութիւնները մէկդի կը դրուին չուտով և անգլիատեսաց պարսիկը, որ կատաղի յետադիմական մը ըլլալուն հակառակ կատարեալ ազգայնական մըն է, անոնց երեսին կուտայ թէ թագուն նպատակներ ունին կղզիին համար, թէ իրենք չեն ուզեր Պարսկաստանի մէկ քարը վրայ աւել թէ և ներքին կռիւներով պատակտուած ըլլան և թէ կը նախընտրէ պարսիկ յետին զերիի մը ձեռքով խողխողալի քան թէ Անգլիոյ թեաքութեան տակ իշխան սպրիլ:

Պարսից ծոցը տեսած որեւէ մէկը սխալ ըսէր թէ որքա՞ն անօգուտ և, աւա՛ղ, ուշ մնացած էր Շիրազի տիրոջ ազգասիրութիւնը:

Իրիկուն մը չողենաւը կանգ առաւ Պուշլիի բացերը: Ապառաժուտ լեռներ ծայր կուտան անապատէն, որուն եղերքը Պուշլիի սիւհուէթը կը գծուի անապատի կապոյտին դէմ վարդագոյն չրջագիծերով, և ամփիթատրոնի ձևով կը կորսուին Պարսկաստանի խորերը: Ատոնց մէջ օձապտոյտ արահետներ կան, կարաւաններու դարաւոր երթուղարձովը տպառաժներու վրայ փորուած, ուրկէ անընդհատ տասը օր սխալ բարձրանան իսպէս—իւլ—Տէօվլէն և իր մարդիկը Շիրազ հասնելու համար:

Կամրջակին վրայ կուգան ամենքն ալ, մեկնելու պատրաստ Պարսկական ազգային տարազը կը կրեն Եւրոպական հագուստներու տեղ, որոնց հետ վրանունն նետեր են նաև Եւրոպայէն մինչև հոգ իրենց հագած «քաղաքակրթութեամբ»ի կեղծ դիմակը: Բայց աւելի բնական են հիմա իրենց շարժուձևերը և կզդա որ իրենց

տարրին մէջն են անոնք:

Պարսկական սղտիկ զրօնանաւ մը կը մօտենայ Սևիւ հագած, ներկուած, կարմիր մօրուքով, տխտաւոր դէմքով Սեյիս մը, Պուշիւր քաղաքացեալ, Էսէտ-իւլ Տէօվլէն տեսնալուն դեսնամած կը բարեւէ: Նոյնը կընեն մեյիսիս շուրջի հետեորդները: Պարսիկ իշխաններուն զոյքերը, որոնց մէջ մինչև Բարիդէն բերուած հող կրելու ամենախոշտ սայլեր ալ կան, նաւերու մէջ կը փոխադրուին և ծովային սղտիկ թափօրը ճամբայ կընայ զէսի Պուշիւր:

ԼՆՈՒՆ ՄԵՍՐՈՊ

ԱՍՈՒՊՆԵՐ ԳԻՒՂԻ ՀՈՐԻԶՈՆԻՆ ՎՈՒՅ

ՏԷՐ ԿՈՍԻՏԱՍ

Անունը՝ սղարտած, տախլը՝ արտաւորած, հօրը և կնիսն հարստութիւնը փճացուցած, հողւոյ ու մարմնով՝ տխտաւորաւ, Բարսեղ կը կարծէր անունի և հազուաթի փոփոխումով մը փրկած ըլլալ ամեն ինչ:

Բնական քաղաքին՝ արհամարհուած, լքուած ու անխորշ անձրն էր:

Սղգալեան, բարեկամ, կին, խնամի, զինքը կ'ատէին մահու չափ, այսուհանդերձ կը սարսափէին անոր աստրաբարչութիւններէն:

Անճառարութիւնը, և կիրքը զոհացնել. քսակը, և մարմինը սղարարել՝ միակ նպատակակէտն էր, և ինքնիրեն կը ներէր ձեռնամուխ ըլլալ ամենատեսակ աստրոլոգիաներուն: Մնասելի դայթակղափց արտունջներուն վերջինն հղած էր, Մայր - Եկեղեցւոյ, Մայր - Սեղանի մէջտեղի Տիրամօր արակերին զիմաքիմը մարմնացնող լուսնագէմ կնոջը, Մարիամին զաղանի մնացած բոլորքը: Բարսեղի՝ մութին մէջ... աստուղտը կինը, վերջապէս մոլեղնած, կ'որոշէ անձամբ կամ գրաւոր շինել տեղոյն կրօնական պատկառելի ժողովոյ՝ Եպիսկոպոս տաննապետին:

Շատ հնահուքէ ու մտածուքէ վերջ՝ իր անընթեռնի ձեռնորով բոլորքի քանի մը տողեր կը շարէ, և արտասուքի կաթիլով մը կնքած, դադանի կը հասցնէ Եպիսկոպոսին ձեռքը:

Ժողովական Ս. Հայրերը ոչինչ կը հասկնան այդ դիւքէն: Սա կայն արցունքի կաթիլը ցոյց կուտայ թէ՛ այդ տողերուն տակ խեղդուած, զսպուած բոլոր մը կայ պահուած:

Դռնիակ նիստի մը մէջ, կը կանչուի Մարիամ
Ամուսին, քոյր, մտերիմ անտեղեակ էին Մարիամի ձեռնարկէն։
Այս ամօթխած կիներ, բառ մ'իսկ չէր տրտատանած կրօնական-
ներուն առջև։ Աւեր հագած այս կնոջ ցաւը կատարելապէս դադար-
նի կը մնար բոլոր ժողովականներէն։ Միայն ժողովի սեղանին վրայ
կը մնայ անկապ, կցկոտուր բառերով հակիրճ զրուիթիւն մը . . . ,
Մարիամին բողոքադիրը, կաթիլ մ'արցունքով օծուած։

Մարիամ այդ զաղանի արցունքներէն շատ ու շատ թափեց,
թարչամեղու մօտ տյտերէն վար, կրօնականներու տառանը։

Քառորդ ժամու արձանացումէ, և արտասուքի հեղումէն վերջ,
Մարիամ ծերունի Սրբազանին, և բոլոր Տէր հայրերուն Ս. աջը
առնելով՝ յետ ընկրկումի քայլերով Առաջնորդաբանի լայնամիտ
դռնէն դուրս ելած էր, ու կ'աշխատէր հողաթափը հազնելու . . .
ի հակառակէն։ Զսպուած ու խեղդուած հեկեկանք մը պայթեցաւ
մէկէն, ու խեղճ կիներ նուազած զետին ինկոււ։

Ծերունազարդ Առաջնորդը անոր բոլոր շարժումները դիտած,
և վերահասու եղած էր Մարիամի բուն ցաւին։ Լսին սերճախօ-
սութիւն։

Աւագերէց Տէր հայրը, բարասպանէն առաջ փութաց Մարիամին
քով, և ջուր սրսկելով ուշաբերեց զայն։

Մարիամ, բարասպանին օգնութեամբ հողաթափը հագաւ, և
մերժելով անոր ընկերակցութիւնը, առանձինն մտաւ կողմնակի
նեղ փողոցին մէջ, ու անկից առանց մէկուն զգացնելու ուսկից
գալը՝ տունը դնաց ուղղակի։

Այս խորհրդաւոր տեսարանը, քահանայ հայրերուն սրտին մէջ
արթնցուց հետաքրքրութիւն մը, քահանաներու յատուկ հետա-
քրքրութիւն մը։

* * *

Բարսեղը անգամ մը միայն տեսած էր Մայր - Եկեղեցիին ժամ-
կոցը, անոր Առաջնորդ Ս. հօր քովէն ելնելու միջոցին, ու պատ-
մած քահանաներուն . . . :

Այս պարագան աւելի բորբոքեց քահանայ - սրտերուն հետա-
քրքրութեան կրծող հուրը։

Սակայն յանկարծական փոփոխում մը նշմարուած էր Մարիամի
ամուսնոյն վրայ . . . :

Բնտանեկան ալեկոծութիւններուն հետ, դադրած էին այն բոլոր
վիվլուկները, որոց հեղինակ կը հանդիսանար Բարսեղ ամեն օր, և
չարունակ։

Երկնային հրաշքի ազդեցութեան վերադրուած էր Բարսեղի
այս փոփոխութիւնը, ապաշար։

Դարձի եկող մեղաւորի մը տիպարն էր Բարսեղ, ժողովուրդի
աչքին։

Մօրուք թող տուած, չէր համարձակեր այս այն հարսին հրեան իսկ նայելու: Ծաղկաւեր գէմքին ծնօտին ծայրը բռնած ալք-քարձ մօրուքը, նախապէս անոր ներքի դին բռնած տալահանու: Թիւններու սերմին մահապման յայտարար նշանը կը կարծուէր...

Բարսեղ յիշեց իր մանկութիւնը: Այն տանն յարգանքի առարկայ՝ քաղցրածայն Տիրացուն էր՝ մատով ցոյց արուած:

Իր անուշ ծայնն էր այսքան անկմանը, ստորնացմանը սլառ-ճառ ու կրկին անոր կը դիմէր՝ անով շինելու համար համբաւ մը... իր հասկցածին պէս համբաւ մը:

Հրեշտակային ըսուելու աստիճան սոխակի ձայնը, Բարսեղը առաջնորդած էր մօլութիւններու գոյնզգոյնին:

Դպրապետին, քահանաներուն, ռամիկ ժողովուրդին գովեստ-ներու տարափը յաիրացուցած էր Տիրացու Բարսեղը, և ատելին զարձուցած միւս բոլոր դասատուներուն:

Ինչպէս ձայնաւորներու մեծամասնութիւնը, Բարսեղն ալ ծոյլ, և տկար էր բոլոր ուսման, դիտութեան միւս ճիւղերուն՝ և յաջող անառակութեան մասնադիտութիւններուն մէջ:

Բնականաբար, Բարսեղ մանկական անուշ ձայնը կորսնցուցած էր, սակայն կը պահէր անոր մէջ դեռ բան մը ձայնին նախկին քաղցրութիւններէն:

Արբաղան Առաջնորդին ներկայ չեղած եկեղեցին կ'երթար, և առանց ո՛ր և իցէ ակնկալութեան դասը կ'անցնէր, դպրապետին և քահանաներուն օգնելու համար չարական երգելու առննին:

Բարսեղը ճանչցողներէն ոմանք տալաչաւ մը, և քիչ փորձառուներ ալ զաղանիք մը կը նշմարէին անոր այս ընթացքին մէջ:

* * *

Բարսեղ տասը տարիէ ի վեր ամուսնացած էր Մարիամին հետ, տակաջն հետամուտ իսկ եղած չէր հացի խնդրով զբաղելու, և անոր վրայ վայրկեան մը խորհելու:

Իր նիւթական անանկութենէն, ու բարոյական անանկութենէն ի վեր կնոջը հարուստ ազդականները հեռուէն ու մօտէն զրամ կը խրկէին, ու Բարսեղ կը վնայէր յուրօրէն:

Սակայն Մարիամի խորհրդաւոր բողոքապրէն ի վեր այդ նըպաստները դադրած էին, և Բարսեղ այդ թուականէն ի վեր հացի խնդրոյն վրայ խորհելու փորձութիւնն ունեցած էր:

Ոտորհաւո՞ր թուական: Հացի խնդրոյն հոգը զինքը հարկադրած էր կիրպափոխուելու... դոնէ արտաքուստ:

Բարսեղի քով ճարպիկութիւնը, ուշիմութիւնը չէր որ կը պակսէր: Իր այդ բարեմասնութիւնները ի չարն զործածած էր ցարդ, ու անոնց շնորհիւ տիրացած ախուր համբաւին...:

Ինչո՞ւ ուրեմն այս անգամ ալ կոչում չընէր այն հնարամտութիւններուն, և չգծէր յաջողութեան ծրագիր մը:

Քիչ ժամանակուայ մէջ կատարելագէտ յաջողած էր գծած ծրագրին նախագիծերուն մէջ:

Սոսկալի գաղանապատման մը: Ոչ ոքի աջակցութեան պէտք ունէր: Բարսեղ տարօրինակ գէմք մը, և անակնկալներու քուրմն էր... Յաճախ կը փակուէր առանձնութիւններու մէջ, ու ղուրսէն մենախօսիլը կը լսուէր միայն:

Օր մը, փակուած սենեակի մը մէջ, ճարտապանական դիմառնութիւնով մը՝ կըսէ իւրովի.

— Ատենն է ալ,
Պէտք չէ անտալ,
Ե՛լ գընա դեզ,
Անո՛րտ Բարսեղ,
Դի՛ր սև փակեղ,
... Եկա՛ւր այստեղ:

Գիւղ երթալ, անձանթ գիւղ մը, հո՛ն քահանայանալ, և տարբեր տարագով գալ իր քաղաքը: Ատենն է մի փեր այս եղած էր Բարսեղի ծրագրին առանցքը:

Ճարպիկ հնարագիտութիւնը խորհուրդ տուած էր իրեն ստանձել իր անբարոյիկ արարքը, ու քահանայութեան սքեմով սքողել լով զայն, զաղանի դոհացում տալ ինքնայատուկ մոլութիւններուն . . . :

Աւետարանի անունով, քահանայութեան, և սրբազան պաշտօններու վարագուրումին տակ զործել սրբապղծութիւնը, . . . ահա՛ այս եղած է Բարսեղի նման հնարագէտ անպիտաններու համբաւուած ճարպիկութիւնը: Ինչո՞ւ Բարսեղ չգիտէր այդ միջոցին, վրէժը առնելու համար ծերունի Եպիսկոպոսին դառնա՜նալ յանդիմանութիւններուն, և դործնական սպառնալիքներուն:

Բարսեղ՝ կնոջը, Մարիամին հետ, (որովհետեւ ուրիշ ընտանիք չուէր, անդուակ ըլլալուն), հեռու գիւղ մը գնաց, ուր քահանայի մը պէտքն զրալի էր, ծերունի քահանային անկարողութեան պատճառաւ:

Երբ Բարսեղ գիւղ հասաւ, առջի քահանայն մահա՛մերձ էր, ու անոր թաղումին չարահանները երգեց յաղիչ շնչերով:

Շատ գծաւարանաճ գլխան գիւղացիները՝ Տիրացու Բարսեղը, ինքզինքը անարժան ցոյց առաւ ժողովուրդին, քահանայութեան պարբերալաշտօնին համար:

Բարսեղ անոնց պատմած էր թէ՛ իր սերունդին մէջ քահանաներ երևցած են արդէն, թէ՛ իր անգործութեան իր ցոյցով: Անդաւակ ըլլալը առարկողի մը պատմած էր, Մարիամին զաղանի թէ՛ աղջիկ զաւակ մը ունին: Ինչո՞ւ քահանայութեան պատմած էր:

Ժողովուրդը հասուն գանձ մը գտածի փութիտութիւնով,
վերջապէս կը համոզէ Տիրացու Բարսեղը, և իրենց վիճակէն գուրս
մի քանի վկայներով, և գիւղացիներու ստորագրութեամբ կ'եր-
թան կը գտնեն Սիսի միաբան քոր - եպիսկոպոս մը, և 5 ոսկիով
կը քահանայացիներն Բարսեղը, անուանելով զայն Տէր Կոմիտաս . . . :

* * *

Տէր Կոմիտաս, պէտք չունէր ուրիշէն սորվելու գիւղացիին
հաճոյանալու բոլոր կեղծ ու սլափի միջոցները . ինք՝ գիւղին բա-
ցարձակ հրամայողը, քիչ ատենէն անտանելի դարձաւ ամբողջ
գիւղացիին :

Զինքը նախապէս ճանչցողներ՝ զարմացած էին անոր հնարա-
գիտութեանը վրայ, և քահանայութեան վարկաբեկ ըլլալուն վրայ
խօսելով՝ կ'ըսէին. —

Գընա՛ Երսաղում, հապիր սի - կապա,
Եկո՛ւ ես քեզի ըսեմ Տէրպապա :

Նորընծայ Տ. Կոմիտասը գիւղացիին ոսկի - հորթն եղած էր,
ունենալով հրապուրելու, խաբելու բոլոր չարամաճառութիւնները :

Նրկու տարի միայն մնալով՝ Բ . . . գիւղաքաղաքը երթալու
միջոցներուն վրայ խորհեցաւ :

Գիւղացին այդ կտրճ պաշտօնավարութեան միջոցին, արդէն
վերահասու եղած էր Տէր Կոմիտասի բոլոր վարպետ շահառակու-
թիւններուն, սակայն բարեպաշտ մարդիկ չէին համարձակեր գան-
գատելու Աստուծոյ մարդէն :

Կարգաւոր մարդէն՝ մի՛ ընէր զանգատ,
եթէ չես ուզեր որ գործըդ երմայ վատ :

Տէր Կոմիտաս, Բ . . . գիւղաքաղաքի թաղականութեան Ատե-
նապետին հրաւերով գնաց գիւղաքաղաք, հեալ տանելով Ա . . .
գիւղի եկեղեցիին արծաթասլաք, մաղաղաթեայ թանկագին ձեռա-
դիր Աւետարանը :

Այն տտեն միայն վերահասու եղան Տէր Կոմիտասի յափշտա-
կութեան, երբ արդէն ոչինչ գինի մը փոխարէն այդ ձեռագիրը
ծախած էր հնազէտ ոսկերչի մը :

— Արժանի ենք այս արդար պատիժին, ըսին գիւղացիները,
Աստուծոյ սուրբ պաշտօնին հրաւիրած ըլլալով զաղանի Տէր Կո-
միտասի պէս սպիրաւ մը :

* * *

Դիւղէն՝ գիւղաքաղաք, Տէր Կոմիտասի ծրագրին յաջողութեան
նախադուռն էր :

Կեղծելու վարպետութիւնը, մահաւանդ ձայնին գեղեցիկու-

թիւնը զինքը հաճելի դարձուցին ժողովուրդին Մարիամին բարեպաշտ ոգին տկամայ կը հետևէր Տ. Կոմիտասին:

Պղծի խայթէն, երէցկին Մարիամ վախճանեցաւ Ք . . . զիւրաքաղաքը, սգայնելով ամբողջ գիւղացին:

Երէցկին՝ կորուսաւ, բաւական մեծ փոխոխութիւններ ներմուծեց Տ. Կոմիտասի կեանքին մէջ:

Աւելի կեղծիք դնել ստիպուեցաւ իր յայտնի կամ զազանի դորձած սխրագործ արարքներուն մէջ:

Բարոյականի ղեղձումը, առանց խղճահարութեան, քաջազոր ծութիւն մը կ'նկատէր:

Իրեն ընկեր ունէր՝ բարեմիտ, աղէտ և պատուական քահանայ մը, Տէր Արէլ:

Տէր Արէլ, Կայէն Տէր Կոմիտասին կենդանի մէկ զոհն էր:

Լոկ հասարակ ընթերցանութիւն մը զիտցող՝ բարեխիտ Տէր Արէլ նշաւակ կ'ըլլար Տէր Կոմիտասի հնարագէտ ու խայտառակ խաղերուն:

Տէր Արէլին կարգադրեց Աւետարանի, և Գիրքի ընթերցումները կ'ենթարկուէին Տէր Կոմիտասի քերթուկներուն և չարափոխութիւններուն:

Շնա զրին զլուսը կը քերթէր զգուշութեամբ, և յիշէ ի կը վերածէր՝ բաւական է որ տաքօրինակ իմաստ մը տար ամբողջ խօսքին, և կամ այլքը՝ ճիշդ ի կը փոխէր, և փոխադարձաբար:

Տէր Արէլ անցած դարձածէն բնաւ լուր չունէր:

Տէր Կոմիտասին մէկ վարպետ հնարքն ալ՝ Տէր Արէլի հարուստ ծոխերէն մարդ համոզելն, և իրեն ծուխ ընելն էր:

Տէր Արէլի պատուական, հարուստ մէկ ծուխն կը համոզէ անգամ մը, և միտքը կը դնէ կիրակիի օրը Հաճի Մինաս աղան Սուրբ Աստուածի Աւետարանին հրաւիրել:

Կանխաւ բուրվառ շարժող տիրացուին կը պատուիրէ որ Հաճի Մինաս աղան հրաւիրէ Աւետարանին անպատճառ, թէ ո՛չ . . .

Տիրացուին համար մեծ սպառնալիք մ'էր այսքանը:

Սուրբ Աստուածի միջոցին, բուրվառ ընող տիրացուն կերթայ ժողովուրդին մէջ, հո՛ւ հո՛ն ի զուր կը փնտռէ:

Հաճի Մինաս աղան եկեղեցի չէր այն օրը:

Բուրվառակիրը լուր կը զրկէ որ ծանր ըսեն Սուրբ Աստուածը, և ինք հե ի հե կը վաղէ Հաճի Մինաս աղային տունը, որ եկեղեցիին զիմացն էր:

Դուռը կը դարնէ, և հաճի տուտուէն կ'իմանայ որ՝ Կեօղեմեկ(*) դացած է:

(*) Կեօղեմէն, զիւղին կէս ժամ հեռու վայր մը, ուր ընդարձակ այգեստաններ կան:

Բուրվառին չղթան թևը փաթթելով, կարճամիտ անբացուն կը փութայ Կեօլէմէն վազն ի վազ. հո՛ն կը գտնէ Հաճի Մինաս աղան, ու բուրվառը շարժելով կը հրաւիրէ Աւետարանին . . . :

Հաճի Մինաս աղան էջը կը հեծնէ, ու կը հրամայէ որ իր հունէն դայ:

Իշուկին քայլերուն համաչափութիւնով լուսարարը կը կալուփէ, և վերջապէս կը հասնին եկեղեցի:

Տիրացուն՝ ժամուն դուրսի դռնէն բուրվառով կ'առաջնորդէ Հաճի Մինաս աղան Աւետարանին . . . :

Յեկեղեցիէն ելած, և օրհնեալք եղերուքի Աւետարանն էր:

* * *

Տէր Կոմիտասի զեղծումները, և կեղծումները հոս ալ գլխակազերծ կ'ըլլան, ու կ'երթայ իր քաղաքը:

Վերջակէտը չէր այդ վայրը, աչք ունէր Մայրաքաղաքին:

Շահագործելէն վերջ շատ մ'ը շահաստաններ, Տէր Կոմիտաս կը հասնի Մայր - եկեղեցի (Գում - վարույի):

Հո՛ն ալ կը ձանչցուի Տէր Կոմիտասը իր բուն մօրթով:

Վեղար ալ առած էր, դեռ չխայտառուեալ, իբրեւ արժանաւոր այդ նուիրական բարձր գիրքին ալ:

Իբրեւ վարդապետ, նուազ նախճիրներ չգործեց կնոջական բռնի - սիրտ աշխարհին մէջ:

Ինք, Տէր Կոմիտաս, կրօնականներու, և այրիացեալ քահանայներու ամուսնութեանց հակառակ էր: Պահքի և սրբութեան ի նպաստ կը խօսէր՝ խօսքով, և գործով՝ հակառակը կ'ապացուցանէր:

Ասպարէզի այդ սանձակոտոր երիվարը, նոր նոր դաշտեր կ'որոնէր իր արչաւանքներուն համար:

Պատրիարքարանի ազդարարութիւններուն վրայ, Տէր Կոմիտաս, յաղթականօրէն, կը թողու Հայ եկեղեցին, և կը դրկէ պապականութիւնը, իբրեւ միակ եկեղեցին ուղղափառ, անոր մէջ գտնելու համար, իր հոգեւոր և մարմնաւոր ցաւերուն մեղմացումը . . . :

ՄԱՆԳՈՆ - ԱՍՍՏՈՒՐ

Վ Ա Ն Ա Յ Վ Ա Տ Ո Ր Ն

(ՎԱՅՐԵՆԱԳԵՂ ՊԱՏԿԵՐ ՄԷ)

Գիշերս Ագուսին թեկն ու ոսնիադի չափ սև գիշերս

Վանայ կատու մը կը խլրտի տանիքին վրայ, իր քթան մազերը՝ ցիցս Վազրաթոյր գլուխն իրանին հետ երկինքին կարկառած՝ իր աչքերը այդ տեղէն դողցած ըլլալուն համար։ Աչքերը իր մարմինէն աւելի՛ տոռաջ կը նետուին կ'ըսես։ Ըմբոսացումէն ուռած մազերը՝ թանձր ու կայուն փրփուրներ, Վանայ լճին ալիքներուն փրփրացումը կը կարծեցնեն։

Գիշեր է ագուսին թեկն չափ սև, ոսնիադի չափ խաւարակուռ։ Ան, տանիքէն վար ցատքած է, և հաւնոցներուն շուրջը լսած ըլլալով աղուէսի մը կեղերջը՝ կատգած ու փրփրած է։

Մութին մէջ, հիմա, իր ուռած ճերմակ մազերը՝ յարեթներ կը թռնին, որուն վրայ գիշերն իր սև պատառը քսելով՝ քսելով յանկարծակի կայծ ու հրդեհ պիտի հանէ կ'ըսես, զայն կայծարեր սև ստև կարծելով...

Աւելի՛ կը խլրտի, աղուէսին կեղերջը զինք ըմբոսացուցած է, մինչ իր կրակ աչքերը մութին ասրաքառակ պատառը ծակելով անհունութիւնը կը լրտեսեն, կը խուզարկեն։

Մէկ կողմէն, մութն իր ասրեղէն պատառը կը քսէ անոր յարեթացից մազերուն, կայծեր հանելով զայն վառելու, մրկելու համար։ Բայց, իր աչքերուն կրակը իրեն չեն մնասիր ու իր արեթացից բուրդը չեն այրեր։

Հաւնոց մը աքաղաղը իր պետրոսեան ուրացումը կը սլաքէ, հաւը՝ աղուէսին կեղերջէն կ'այսահարի, հաւկիթները քարերու պէս կը ճաթին։

Վանայ կատուն՝ կը զննէ սրահ մը իր կատաղութիւնը կեղծելով զուսպ գիրքի մը մէջ։

Սն իր սօլիտակափառ սարսուռն է գամեր սև հողին վրայ, և իր երկու առաջակողմի թաթերուն վրայ պառկած կը զննէ կրակ աչքերով։ Խաւարը՝ լուսթեան մեծ եղևոն, ի դուր կը քսուի անոր քթան մազին, զայն վառելու համար։ Նրբ ցրտասարսուռ ու մութ ստուերները զիրար կը զալարեն անդինական կարօտներու պէս, այդ առն կը հաւատաս թէ գիշերը ձիւն է տեղացեր, որովհետև Վանայ կատուն իր ճերմակութիւնը պառկեցուցած է լուսթեան եղևոնին վրայ, իբրև խորհրդանշանը՝ իր գաւառին անմեղութեան կամ իբրև խորխտ խորհրդանշանը՝ ճերմակ ճշմարտութեան, որուն կողէն կախուած են հայ վկաներու անշուղհ մարմինները։

Վանայ կատու, խորխտ վանորդիւ իր զուսպ հանդարտութեան

չափ մը դրած է ա՛յլ Պահ մը կը խլրաի, Մուրաւաւորին զօրու-
թեամբ աստիճը կ'ելլէ ու վար կ'ոսանու նորէն: Հաւնոցին մէկ
ծակէն, որ շօրուած աչքի մը կը նմանի, ներս կ'ապրպի, մէկ բու-
սէնէն դուրս քաշկռտելով կեղերջող ազուէսը, որ իր պատիժը գտած
էր այնքան հաւնոցներ աւերելէն ետքը:

Այս անգամ ոչ մէկ կտրուտ հաւնոցին մէջ, ոչ մէկ մահ: Միայն
թէ հաւազգիները իրենց թափահարումէն աշտահարած են:

Վանայ կատուն, հաւնոցամուտ ազուէսը խեղդամահ ընկու-
տեղ՝ ազատ թողած է զայն, վերաւոր ըլլալով հոն ապաստանելուն
համար, որովհետեւ իր բէհլիվան տէրը՝ վերաւոր քրդի մը այգպէս
էր ըրած, նախատեսելով անոր կերած կապարագնդակին գերակըշ-
ուութիւնը որ «վատ բաղկէ» եկած չէր:

Հիմա, տանիքին վրայ է դարձեալ, իր յարեթացից մազերը
վար առած երկնքին կը նայի՝ առտուան դէմ իր աչքերը փոխ տա-
լու համար անոր՝ ուսկէց փոխ առած էր ինք գիշեր ատեն, հսկե-
լու համար լուսնիան եղեռնին վրայ:

Վեհանձնօրէն կը խռկայ ա՛լ ևս հաւնոցատէրին տանիքին վրայ:
Տան մէջ եթէ հողեվարք մըն ալ կայ՝ իրեն խռկացումով կ'արթըն-
նայ, կը սրտապնդուի, թօթափելով մարդկեղէն հռչիւնները: Վա-
նայ կատուն ուղեց առտուան դէմ քնանալ, ան՝ գիշեր ատեն կի-
զիչ արեւ տեսաւ, ու ցօրեկին՝ պաղպաղուն լուսին:

ԼԵՒՈՆ, ԼՍՍՃԱՆԵՍՆ

ՀԻՒԱՆԴ ՄԱՐԴՈՒՆ ՍԵԼԱՄԼԸՔ

1906 Օգոստ. 10 ին ճշմարիտ խուճապ մը տիրեց Երլտըզի մէջ:
երբ իմացուեցաւ որ Ապտիւլ - Համիտ յեղակարծօրէն և ծանրա-
պէս հիւանդացած ըլլալով, չպիտի կրնայ ներկայ գտնուիլ Սէլամ-
լըքի արարողութեան: Այնպէս կարծուեցաւ թէ մեռած է. և ար-
դէն կարգ մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներ՝ որոնք չէին կըր-
ցած նախատեսել այս պարագան, մեկնելու պատրաստութիւններ
կ'աւանդէին, վախճալով որ մի՛ գուցէ նոր վեհապետին ձեռքը իյ-
նան և վրայ ասն իրենց կեանքը ու յափշտակած գանձերը:

Քիչ մնաց որ յեղափոխութիւն մը պայթէր Ալլաւնացի անձնա-
պահ զօրքերուն մէջ:

Երլտըզի ալպանացի զօրազունները կ'ընդհանան երկու տար-
բեր խումբերէ, նախ բուն անձնապահ ալպանացի զօրքերը որոնք
կազմուած են ֆէսակիի զուալներու զօրագնդին երկու վաշտե-
րէն, և ապա թիւֆէնքճիները: Ֆէսաւոր զուալները Օսմանեան

միւս հետեւակալօր գունդերուն համանման կազմակերպութիւն մը ունին, անոնցմէ կ'տարրերին միմիայն իրենց տարազով և իրենց վայելած ամէն տեսակ առանձնաշնորհումներով. ասոնք սահմանուած են Պալատին արտաքին ծառայութեան համար թիւֆէնքճիները անորոշ թիւ մը ունին. ներկայիս մէջ հարիւր հոգի են, բայց Սուլթանը կրնայ իր ուզած չափովը աւելցնել կամ պակսեցնել անոնց թիւը: Ամէնքն ալ սպայի, շատերը նոյնիսկ ընդհանուր կամ բարձրագոյն սպայի և կայսերական թիկնապահի աստիճան ունին. ասոնք սահմանուած են Պալատի ներքին ծառայութեան համար, և կերպով մը կ'ընեն նրբեմնի քառնճիներու տեղը որոնք Բա. տիշահին գաղանի հրամանները կ'գործադրէին: Յետին աստիճանահարկու հնչ իրենց պետն է ծերունի մարաջախտ Թահիր փաշան որ հազիւ զինուորական տարրական ծանօթութիւններ ունի, բայց կոյր հաւատարմութիւն մը և մոլեռանդ անձնութիւն մը կը տաժէ Սուլթանի անձին նկատմամբ: Թիւֆէնքճիները որչափ որ մաս կ'կազմեն Սուլթանին զինուորական տան՝ որուն պետն է մարաջախտ Ապաուլլահ փաշա, սակայն իրենց հրամանները կ'ստանան Թահիր փաշայէն որ ինքն ալ իր հրահանգները կ'ստանայ ուղղակի Սուլթանէն:

Երբ Սէլամըք երթալու համար արգէն պատերազմական կարգով չարուած ալպանացի պահապան զօրքերուն ծանուցուեցաւ թէ՝ Սուլթանին յանկարծական մէկ անհանգստութեան պատճառաւ արարողութիւնը ետ մնացած էր, բուն քրթմնջիւններ պայթեցան զօրքերուն և սպաներուն մէջ: Թիւֆէնքճիները, որոնք բանէ մը տեղեկութիւն չունէին, միացան իրենց հայրենակիցներուն հետ Ալպանացիները չուղեցին հաւատալ Սուլթանին հիւանդութեան. անոնք կ'պնդէին թէ Ն. Վեհափառութիւնը զահրնկեց եղած կամ սպաննուած էր Պալատին մէկ զաւտդրութեամբը, և կ'սպառնային փառաւոր վրէժ մը լուծել: Մէկ խօսքով, անոնք կ'սպաննջէին որ իրենց սպաներէն և թիւֆէնքճիներէն կազմուած պատգամաւորութիւն մը արածնուի Սուլթանին սենեակը մանկու, որպէս զի համոզուին թէ զիրենք չէին խաբար: Հասկցուցին իրենց թէ Սուլթանը իրապէս տկար էր և հանգստի պէտք ունէր, հետեւակաւ անկարելի էր իր մասնաւոր յարկաբաժինները մանկել՝ եթէ չէր ուզուեր Ն. Վեհափառութիւնը աւելի անհանգիստ ընել և իր վիճակը ծանրացնել: Առջի բերան ալպանացի պահակազօրքերը բան մը մտիկ ընել չէին ուզեր, սակայն իրենց սպաներէն մէկ քանիներուն և թիւֆէնքճիներուն տուած յորդորներուն վրայ՝ վերջի վերջոյ հանդարտեցան, պայմանաւ սակայն որ իրենց համար միակ վստահելի անձը՝ Թահիր փաշա՝ զայ սպանովցնէ զիրենք թէ Սուլթանը ողջ է և միշտ իր գահուն վրայ կը մնայ:

Ալպանացիներու այս պահանջումը շատ հաճելի չերեցաւ Օս-

մանցի զօրախորհրդուն: Մտաւ ջախստ Շէֆֆէթ փաշա, անձնապահ զօրաց հրամատարը, չուղեց տեղի մտալ այդ պահանջումին: Շքապանն սպալակոյտի մը ընկերակցութեամբ՝ որուն մէջ կ'դառնուէր նաև Թահիր փաշա, Շէֆֆէթ փաշա եկաւ ծանուցանելու Ալալանացիներուն թէ՛ Ն. վեհափառութիւնը իրենց անձնուիրութենէն չափազանց յուզուած՝ իր կայսերական բարեւները կ'հաղորդէր իրենց և կ'յանձնարարէր դառնալ իրենց զօրանոցները: Մտաւ ջախստին այս հակիրճ ճառը նշանակալից քրթմնջիւններով ընդունուեցաւ: Ալալանացիները խիստ անակնածու կերպով աղաղակեցին թէ այս ամենը շատ լաւ էին, բայց եթէ Թահիր փաշան ինքն իսկ չհաստատէր Շէֆֆէթ փաշայի խօսքերը, տեղերնէն չտիտի շարժէին: Պէտք եղաւ որ Շէֆֆէթ փաշա իր տեղը թողու Թահիր փաշային որուն տուած բացարձակ ապահովութեանց վրայ Ալալանացի զօրքերը իրենց զոհացում գտած ըլլալը յայտարարեցին: Նոյնինքն Սուլթանը ստիպուեցաւ հետեւեալ օրը իր յարկաբաժիններուն պատուհանէն երևնալ:

Աւելորդ է յիշել այս գէպին Նւրուպայի մէջ առաջ բերած յուզումը որ աակաւին մինչև այսօր կ'առնէ, հակառակ թուրք դեսպաններուն տուած պաշտօնական և ուշադրաւ ապահովութեանց:

Չեմ գիտեր թէ ո՛ր Սուլթանը օր մը երբ վկայութիւն տալու համար կ'ներկայանայ, գատաւորը կ'մերժէ զայն, ըսելով թէ հասարակաց ազօթքին ներկայ չգտնուող թագաւոր մը ճշմարիտ հաւատացեալ մը չէ: Դիւցադնական դարերու մէջ էին այն ատենները: Սուլթանը ընդունեց անարգանքը և քաշուեցաւ. առանց բնաւ մը ըսելու. բայց այն օրէն սկսեալ ամեն ուրքաթ ազօթքի դնոց, իր յաջորդները իր օրինակին հետեւեցան և այս կերպով հաստատուեցաւ Սէլամըքը: Իսկապէս ասկէ՞ ծագում առած է արդեօք Սէլամըքի արարողութիւնը, կամ թէ այն անհրաժեշտութենէն որով հարկ կ'ըլլար ատեն ատեն հաւատացեալներուն ցուցնել բատիշանը, հաստատուելու համար անոնց թէ անիկա չէ փոխուած սէրայի խորհրդուն մէջ: Ի՞նչ որ ալ ըլլայ, սա ստոյգ է թէ սուլթանները խոտիւ ենթարկուած են այս պարտաւորութեան և իրենցմէ ո՛չ մէկը զանցառու գտնուած է այս մասին՝ բացի խիստ ծանր հիւանդութեան պարագայէն: Ապա-իւլ Մէճիտ, գրեթէ հողեւարք վիճակի մէջ, Սէլամըքի ազօթքին գնաց՝ ձիու վրայ երկու կողմերէն թիկնադահներու ձեռքով բռնուած: Մուրատ Ն. թէև միշտ հիւանդ, գրեթէ միշտ գնաց սէլամըք, երբեմն կառքով, երբեմն ձիով և իր գահընկեցութենէն վեց օր առաջ հոն գնաց նաւակով՝ Պոսֆորի և Ռոկեղջիւրի մէջ խաբսխող նաւերէն ամէն ուղղութեամբ արձակուած թնդանօթի հարուածներուն խլացուցիչ ժխտքին մէջտեղ:

Ժամանակաւ, Սէլամըքի արարողութիւնը կ'կատարուէր աւելի չքեղ և միևնոյն ատեն աւելի ընտանի մեծ վայելչութեամբ: Սուլ-

թանը կ'երթար իր ազօթքը ընելու բաղձաթիւ մզկիթներէն մէկուն կամ միւսին մէջ որոնց սրամէտ միներէնները գէտի երկինք կ'ցցունէր երբեմն կառքով, բայց աւելի ատէպ ձիով, իրը ճշմարիտ շառաւիղը իր սէգ աշխարհակալ նախնիքներուն: Ամբոսը ամէն կողմէն կ'ընթացապատէր զայն և անոր կ'ընկերանար՝ սղջունելով զայն կեցցէնքը ազադակներով որոնք կանխաւ յանձնարաբուած չէին և որոնք հաւատացեալներու սրտէն կ'սլոթկային՝ առանց սպասելու որ թմրուկի գափիւնը նշան տայ իրենց՝ խանդավառօրէն ազադակելու:

Աւելի վերջերը, այն է Ապտալու-Համիտի դահակալութիւնէն առաջ, Սուլթանները երկջոտ անասուններու պէս տախտակն չէին տալ քանար Նըլտըղի խորերը. ձմեռը Տօլմա Պաղչէ և ամառը Չըրադանի պալատը կ'ընակէին: Անկէ կ'մեկնէին սպիտակ և բսկեգոյն երկոտանեակ զուգաթի Դաւակով մը՝ կ'երթար թաւիշով պատած ամպնուանիի մը տակ նստած: Ուրիշ նաւակներ՝ փայլուն սպաշաւ կոյտով մը լեցուած՝ անոր կ'հետեւէին. և նաւախումբը արագօրէն սահելով ջուրին վրայ՝ կ'երթար կա'մ Պէշլիք-Թաշի փոքր մզկիթը կամ Թօփ-Հանէի մզկիթը՝ Ղալաթիոյ մօտ Ազօթքը ըննալէն յետոյ՝ կ'վերադառնային իրենց պալատը՝ դրէթէ միշտ անցնելով քաղաքին մէջէն, վստահ իրենց ժողովուրդին վրայ որ վտխաղարձ վրատահութիւն կ'տածէր իր վեհապետին հանդէպ:

Այսօր այս տեսակ բաներ չիկան. Սէլամըքը Ապտալու-Համիտի համար պարզապէս անկարեւ մըն է որմէ ամենամեծ հաճոյքով պիտի հրաժարէր՝ եթէ հնար ըլլար: Այս պատճառաւ, որպէս զի այս անկարեւայի կատարումը նուազ երկայն և նուազ վտանգաւոր ըլլայ իրեն համար, Նըլտըղի մօտերը չինել տուած է Համիտի մզկիթը, մասնաւորապէս Սէլամըքի արարողութեան նուիրուած:

Սէլամըքի արարողութեան կամ Սուլթանին Սէլամըք զացած պահուն իր անցքին ներկայ դանուելու համար՝ հարկ է մանրաւ կրկիտ, զգուշաւոր ու քիչ շատ կոմսահաճ ձեւակերպութիւններու հետեւի:

Օտարական մը որ կ'ուզէ Սէլամըքին ներկայ գտնուիլ, պարտաւոր է շարժի մը առաջ խնդրագիր մը տալ իր դեսպանատան որ՝ իր կարգին՝ կ'մատուցանէ զայն Պալատին. բայց երբեք պատասխան մը չի արուիր այս վերջինին կողմէն, այնպէս որ արարողութեան օրը երբ ռումէնիօթով և բարձր բեղոյրով ներկայանաք դեսպանատուն, կրնայ ըլլալ որ ձեր խնդրագրին մերժուած ըլլալը իմացնեն ձեզ: Ժամադրութիւնը տեղի կ'ունենայ դեսպանատան մէջ և անկէ է որ խմբովին կ'մեկնին հիւրերը դեսպանին կամ թարգմանի մը առաջնորդութեամբ: Այս եղանակաւ Սուլթանը կը թուի թէ կերպով մը պատասխանատու նկատել կուզէ դեսպանները և՛ հաւաքաբար՝ տէրութիւնները՝ իրենց ազգակիցներուն սըխալմունքներուն կամ խենդութիւններուն, կամ աւելի բացայայտ

խօսեցիւ համար, անոնց «մահախորձ»ին:

Արդ, 1906 Հոկտ. 26ի Ուրբաթ օրը մօտաւորապէս տասը ֆրանսացիներ՝ մեր դեսպանատան թարգման Պ. Պէկէն - Պէլքօքի առաջնորդութեամբ կառքերով կ'անցնինք Բերայէն, Ղալաթիայէն և Բանկալիթիի ստորոտէն և կ'հասնինք այն բլուրին մօտ որու վրայ կ'բարձրանայ Նըլլըզը: Ճամբուն երկու կողմերը կ'հանդիպինք բաղամթիւ մարդերու որոնք խումբ խումբ նստած կամ ոտքի վրայ՝ կ'սպառեն տեանեւ խալիֆան, Աստուծոյ շուքը երկրի վրայ, բայց յուսախաբ կ'ըլլան, որովհետեւ ո՛չ մէկ օսմանցի, բացի պաշտօնատարներէն, չի կրնար ներկայ գտնուիլ արարողութեան: Կ'երևի թէ կ'սկսածոտ Ապտիւլ - Համիտ կ'վաճնայ որ մի գուցէ իր հպատակներէն մէկը՝ մահը աչքը առնելով՝ պօմպա մը նետէ իր վրայ, բռնապետին ճնշումէն փրկելու համար երկիրը:

Տակաւին մէկ քիլոմէթր հեռու կը գտնուինք Համիտի մզկիթէն, և արդէն լալմաթիւ գօրքեր ճամբուն երկու եզերքը բրնձ են որոնք հետզհետէ աւելի հոծ կ'դառնան քանի կ'մօտենանք մզկիթին:

— Գիտէ՞ք որ, ըսաւ քովիս, մեր երթալիք մզկիթին մէջ զով կ'ընէ:

— Բայց ո՛ր և է մզկիթի մէջ չպիտի մտնենք:

— Ի՞նչպէս, միթէ Սուլթանը իր ուրբաթի աղօթքը չի՞ պիտի կատարէ, և մինը նոյն արարողութեան ներկայ չպիտի՞ ըլլանք:

— Այո՛, արարողութեան առջին մասին, բայց ո՛չ երկրորդին: Սուլթանը առանձին կ'մտնէ մզկիթին մէջ, իսկ մենք զուրաբ կը կենանք, ինչպէս պիտի տեսնէք հիմայ...

Երբ կ'հասնինք մզկիթ, մեզ կ'առաջնորդեն պառչաւորներ և երկարող տեսակ մը սարահարթի վրայ որ եղբրուած է հասարակ փայտէ վանդակորմով մը և ուր կարելի է մտնել դարձեալ փայտաշէն դռնէ մը որ կ'բացուի տձև ու ծեփերը թափած տախտակներով շինուած տաղաւարի մը աջ կողմին վրայ: Այս դրան առջև կեցած է վայելչաձև, չքանչաններով զարդուած և աղնուաղէմ սենեկապան մը՝ ձեռքը թուղթ մը բռնած: Մեզ կ'կանչեն՝ իբր դատապարտեալներ. մեր անունը ու հանգամանքը կ'հակոկշտեն, մեր անձին ինքնութիւնը կ'հաստատեն: Վերջապէս կ'լմննայ. կ'ընդունուինք ու ներս կ'մտնենք:

Ստուգիւ մեծ է մեզի եղած պատիւը. սակայն տեղաւորումին աջքան հանգստուէտ է, և ասիկա թերեւ կ'պարտինք մեր ամենէն գեղանի դերասանուհիներէն մէկուն: Ասկէ ասաջ ներկաները կ'ընդունուէին մասնաւոր տաղաւարի մը մէջ ուր գօնէ արեւէն և անձրեւէն կ'պատապարտուէին: Արդ, այս վերջին ժամանակներս, Օր. Ժ. Ս. օգափոխութեան համար Կ. Պոլիս եկած ըլլալով՝ կ'մտերմանայ ոտիկանապետին աղուն հետ որ անձամբ Սէլամըք կ'առաջնորդէ օրիորդը: Յանդուլն և քիչ մը կալոջ՝ այս վերջինը Ապտիւլ - Համիտի անցած պահուն չի կրնար զսպել ինքզինքը և կը պոռայ. «Ի՛նչ ագեղ դէմք ունի. պօմպա մը նետելով կուգայ վրան»:

ԵՕԹՆԵԿԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԶԳ. Առաջնորդարանը յայտարարում եմք մը կ'իշխուի: պաշտօնեայ մը որ տեղեակ ըլլայ տոմարակալութեան, տան-կերէնի, հայերէնի, ֆրանսէնէնի և որու համար իրբեւ մեծագոյն վարձք պիտի վճարէ ամսական 40 - 45 մէքիտ: Այս յայտարարութիւնը յիշեցնել կուտայ մեզի գաւառներէ փնտռուած դասատուներու համար պահանջուած կարողութիւններու միւր: այսինքն՝ ընդհանրապէս դաստառու մը կուգեն որ զիսնայ բանի մը լեզու-ներ, գիտութիւններ, բայց անպատշառ տիրացուութիւն ալ պէտք է որ զիսնամ կ'ընեն իրբեւ պայման, արդ՝ մեր Առաջ-նորդարանի համար ալ փնտռուած պաշ-տօնեան շատ հմանի՞ր այս տեսակին: Մինչև որ Դիւանատուն և հաշուակալու-թիւն իրարմէ չբաժնէ մեր Առաջնորդա-րանը, թող մտքէն հանէ որ կրնայ իր փախարած պաշտօնեան զանել: Առաջ-նորդարանի համար կարեւոր է բացի զի-ւանապետէ՝ տոմարակալ մը և բարու-քէնեասի մը, եթէ այս 3 - 4 պաշտօնեա-նէրն իրարմէ չգառուին վերջին չար բան գառաչինն կ'ըլլայ:

ԳՈՂՈՒԹԵԱՄԲ կ'արձանագրենք ԲԻ-լանցիտի վերերեւմը անցեալ չորեք-շաբթի օրէն ի վեր և այս առթիւ մեր շնորհաւորութիւնները կ'ենքիպենք Բի-լանցի էֆ. Բէշեանի Իսկ մեր ցաւակցու-թիւնները Մանգումի՝ որ դատապար-տուած է 4 տնտեսան դատարան և 50 ոսկի տուգանքի:

ՍԿՍԱԾ է հրատարակուիլ անցեալ Զո-րեքշաբթիէն սկսեալ Ապրտումարտ օրանքները՝ արտօնատէր Ռուբէն էֆ. Զարդարեան, մեր սրտագին շնորհաւոր-ութիւնները մեր նոր պաշտօնակցին:

ԳԱՐԻՆԻ մէջ սկսած է հրատարակուիլ շարաքն երկու անգամ Եսաւաչ անուն Թերթ մը՝ որու Տնօրէն - Արտօնատէրն է Տիար Ա. Ատրունի, յաջողութիւն և յա-րատեալութիւն կ'աղաջենք մեր նոր պաշ-տօնակցին:

ՍՏԱՅԱՆՔ Հայ Յ. Դաշնակցութեան օրկան Դերձակի Մայիս Թիւր:

Վ. և Պ. Զարդարեան եղբայրք ձեզան

Մատենաշարի 13րդ. Թիւը ստացանք Պօլսական կեսնքէ 3 արար կատակեր-գութիւն մը, Ֆրանսիո - րբական պատերազմ կամ Զարշուր Արքիե-աղա անուն, հեղինակութիւն Եր. Օտեա-նի և Միք. Կիւրճեանի, զին Տ զրշ: Նոյնպէս նոյն Մատենաշարին 19րդ. Թիւը Լեոն Թօլմօյի պատասխանը Ռուս սի-նօղի բունապազըին զոր Թարգմա-նած է Տիար Միհր սն Հէօքէլէկեան, զին 40 փրյ:

ԱՏԱՆԱՅԻ Առաջնորդ Մուշեղ Եպիս-կոպոս հրապարակ հանած է զրբոյ՝ մը «Ատանայի շարքը և պատասխանատու-ները» որու մէջ մի առ մի կ'ընտէր տմեն բան և Թուրք ամիրախն կողմէն շարքին կազմակերպուած ըլլալը կ'հաստատէ մեզ-տակցութեամբ նախորդ կուտակալին և անոր համախոհներուն, զին 5 զրշ:

ՍՏԱՅԱՆՔ Տիար Խաչատուր Ս. Բաղ-տասարեանի յօրինած թերթումներու պրակը, «Պահ մը ծախտ և հեղեղ մը ար-ցունք» հասը 40 փրյ. զին մը որ ամէն քսակներու դիւրամատչելի է: Կ'զտնուի նաև Մամուրեան գրատունը:

ԱՏԱՅԱՆՔ Լուսինեան Ֆրանսահայ Բաւարանի մինչև 13րդ. պրակը:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒՄ

ԱՆՅԵԱԼ Զարթուան մէջ բաղաքս հա-տան Աղեքսանդրիայէ Տիար Սուրէն Պար-ժեան, Լոնտօնէ Տիար Մարգար Ս. Պալապանեան Բաղաքական Ժողովոյ Ատե-նապետ Մեծ. Սարգիս էֆ. Թագուրեան անցեալ ուրբաթ օր մեկնեցաւ քաղաքս իր Ազն. տիկնոջ հետ զէպի Օտէսա:

ՆԱՅՆՊԵՍ քաղաքս ժամանեցին Կ. Պօլ-սէ Մեծ. Դեորդ էֆ. Պուպլի՝ որ իրբեւ պատուիրակի ներկայացած էր Ս. Պատրի-արք հօր, Եւրոպայէ Տիար Ստեփան Ա-ւետիքեան:

ԱՆՅԵԱԼ Երկուշաբթի օր քաղաքս ժո-ւանեց Կ. Պօլսէ Ատանայի նոր պատ-ուիրակութիւնը՝ որու զուխ կ'զտնուի Յակոբ Աշոտ Սրբազան, նոյնպէս պատ-ուիրակութեան կ'ընկերանայ Ազն. Տիկին Զապէլ Եսայեան օր Կիլիկիոյ մէջ հաս-տատուելիք որդանոցին վերին հսկողու-թիւնը ստանձնած է:

Կ'ԻՆՏԵՐՈՒԻ մեզմէ ծանուցանել Թէ՝ Օսմ. Այաքնի երկամուղոյ Տնօրէն Մր. Հ. Պարֆիլտը բուցակալութեան ժամանակ, նոյն տնօրէնութեան փոխանորդութիւնը յանձնուած է Մր. Յ. Ս. Հօլմընի:

Խմբագիր-Տնօրէն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ, ՈՐԴԻ * Տպագրութիւն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

BANQUE D'ORIENT

ՊԱՆՔ ՏՕՐԻԱՆ

Հաստատուած Յունաստանի Ազգ. և Տըչլանտի Ազգ. դրամատան կողմէ
Գրամազուլիս ամբողջութեամբ զրուած ֆրանք 10,000,000

Կեդրոնտեղի ԱԹԵՆՔ

Մասնաճիւղ Կ. Պոլիս, Իզմիր, Սելանիկ, Ալեքսանդրիա, և Գահիր
Գործակալութիւն Ի Համպուրկ

Պանք տ'Օրիան զրամատունի ամէն տեսակ գործողութիւններ կ'ընէ,
ինչպս՝ զանձում և գեղջում՝ Առեւտրական լծղթերու, Հեռագրական վըր
ճարմունք, առուծախ փոխգրերու և զրամներու, Աշխարհի զլիաւա-
քաղաքներու վրայ կուտայ վարկերու բացման զրեք, առուծախ ամենէ
աեսակէ արժթուղթերու, բացում ընթացիկ հաշիւներու, զրու արժէ-
թուղթերու և ապրանքներու վրայ ևն. ևն.

Ա. Ի. Ա. Ն. Գ. Ն. Ե. Ր.

Պանք Տ'Օրիան կ'ընդունի զրամի Աւանդներ Հետևեալ սակերով

1 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$	3 ամսուան աւանդի մը հաւար
2 $\frac{0}{0}$	6 " " " "
3 $\frac{0}{0}$	1 տարուան " " "
5 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$	2 " " " "
4 $\frac{0}{0}$	3 " " " "

Բարեգործական Հաստատութիւններու աւանդներն վերևի սակերէն
 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$ առաւելութիւն մը կ'ընդունին:

Ի տես մճարելի աւանդներուն համար՝ միակ անձի մը կողմէ և 100
Օսմ. ոսկիէ ոչ աւելի, Պանք տ'Օրիան տարեկան $2\frac{1}{2}$ տոկոս մը կ'ը
յատկացնէ:

Պանք տ'Օրիան հառարակութեան արամադրութեան տակ զրամ Է²
տննչան վարձքի մը փոխարէն իր հաստատութեան մէջ զանուած զրա-
մարկներն, հոն զրամ և արժքատու առարկաներ պահելու համար:

ԷՆՔԷՐՈՄԱՍԻՕՆԱԼ

(L'Internationale)

ԾՈՒԱՅԻՆ ԱՊՈՅՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՏԻԻՍԷԼՏՕՐՓ

Ընկերութիւնս ծովային արկածներու դէմ՝ ապահովագրութիւննե-
կ'ընդունի, ամեն տեսակ ապրանքներու վրայ, խիստ նպաստաւոր դիներ
րով և պայմաններով:

Իգմիրի ընդհ. ներկայացուցիչք

Ա. և Ա. Ա. Ա. Ր. Պ. Ե. Տ. Ե. Ն.

Լօֆալ կոստանդ Սիւլիուսեան Թիւ 11, 12, 13:

“THE GRESHAM”

“ԿՐԷՇԱՄ”

ԿԵԱՆՔԻ ԱՆՎԼԻԱԿԱՆ ԱՊԱՅՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ի ԼՈՆՏՈՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1848ԻՆ

Գոյ/ Բնկերութեան	Ա. Ո.	9014,532
Տարեկան հասոյք	» »	1,438,659
Վճարուած գումարներ	» »	20,474,666

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻ ԼՈՆՏՈՆ

Ընկերութեան Ապահովագրական ընդհանուր կանոններու մէջ
նաեւնդ 24 թղ. յօդուածը խիստ ուշադրաւ ըլլալով կ'ներկայենք,
րոյ «Ընկերութիւնը կ'ընդունի Օսմանեան դատարաններու վճարներն
ո՛րքն է տարրերութեանց առջեւ:

Ա-եւ ընդհանուր Գրեշեմ-Բեանց համար դիմել ընդհանուր քարձակներու համար

ՇԱՐԼ ՈՒԻԹՕԼ ԵՒ Ընդ.

C. WHITTAL & Co

Տօները և (Occasion)ները վաղեմի Ժ. ՏԱՎԷՐՈՆԻ ԵՒ Ընդ.

Այժմ ԳԱԼՓԱԳԵԱՆ – ԿԻՐԻՐԻՆԼԵԱՆ

Տօներու առթիւ մեր հազուադէպեայ հարուստ և ճաշակաւոր
մթերքը որ վերջերս ստացանք, յատկապէս ԵՐԿՈՒՇԱՅԹԻԷ սկսեալ
անմրցելի գիներով պիտի ծախուին:

Յ. Գ. — Ամէն ՀԻՆԴՇԱՅԹԻ օրեր Մեծ վաճառում (Sale) ապ-
րանաց մասնաւոր տեսակի մը վրայ խիստ զեղչեալ գինով:

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ “Ա. ՄԱՄՈՐԻԱՆ”

ՏԱՐԵԿԱՆ	50 թղ.	12 Ժր.
ՎԵՑԱՄՍԵԱՆ	25 »	6 »
ՀԱՍՏԱՏ.	40 փարս	

Հասցէ՝

م. ماموريان مخدومی — از مير

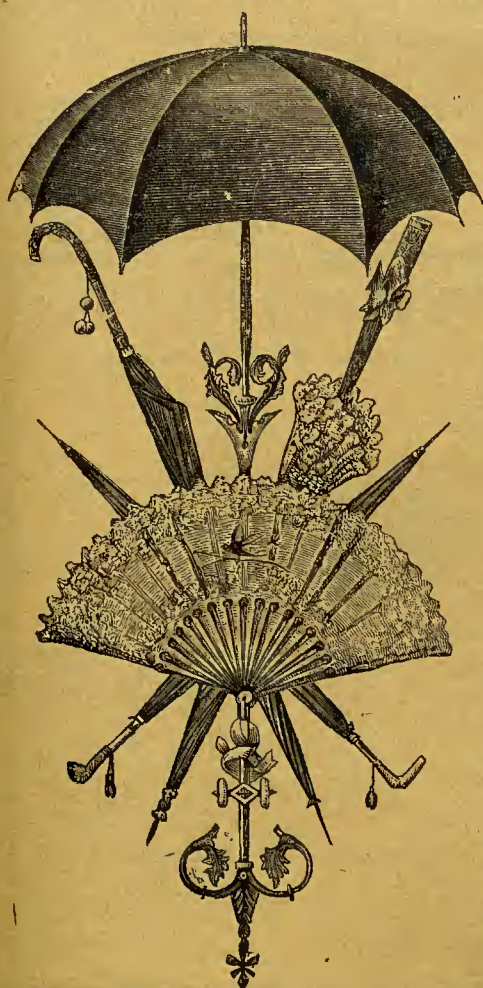
«آردوليان مامول» غزتهسى صاحب امتياز ومدير مسئولی

M. Mamourian Fils — Smyrne

Médaille d'Or de l'Exposition d'Athènes 1903

ՀՈՎԱՆՈՑՆԵՐ ԶՄՈԱՆ ԱՌԹԻԻ ԷՔԼԷՐ

ցոյցագրած է կանանց հա-
մար, զոյնզոյն, զիմացկուն
ու ճաշակաւու հովանոցներու
հիանալի դանազանութիւն մը,
հովանոցներ՝ սրտնց շրեղա-
թիւնը ու կատարելութիւնը
ԿԸ ԳԵՐԱԶԱՆՑՆԵՆ նոյն իսկ
ԵՒՐՈՊԻՈՅ ՄԷՋ ՊԱՏՐԱՍ-
ՏՈՒԱԾՆԵՐԸ:

ԵՔԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ՏԵՍՆԵԼՈՒ

ու յետահ եղիք թէ նոյն իսկ
ձեր ամենէն զմուտարահանները
պիտի գոհանան ամէն տեսա-
կէտներով, — Նոյնքիւն,
Նորոյքիւն, Աժնոյքիւն,

ԷՔԷՔԷՔԷՔԷ
մօտ պիտի գտնէք նոյնպէս,
Հովահարներ որոնք զեռ վեր-
ջերս ստացած է, Պայուսակ-
ներ, Հեռադիտակներ, Չեղի
կողմներ, Գաւազաններ, զար-
դարանքի առարկաներ են. են.

Գաւառի զնոյններուն հաւար

“ԷՔԷՔԷՔ” ին հասցէն՝
ՅԱԿՈԲ ՊՈՍԹԱՆՃԵԱՆ
ՇԻՂԵՆԻԿԷՐ Փողոց — Ի. Զ. ՄԻՐ

NATIONAL UNION SOCIETY LTD.

ՈՐՈՒ՝ ԳՈՐԾԸ ՓՈՒԱՆՑՈՒԱԾ ՈՒ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԱԾ Է
PHOENIX ASSURANCE COMP. LTD. Է

ԼՈՆԵՏՈՆ ԶԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1781 թ.

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԻ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏ

Անգլ. ոսկի

4,500,000

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍՈՑԹ

1,500,000

ՄԻՆՉԵՒ ՈՅՍՈՐ ՎՃԱՐՈՒԱԾ ՎՆԱՍ

ՆԵՐՈՒ ՓՈՒԱՐԷՆԸ ԱԻՆԼԻ ԳԱՆ

30 000,000

Հանրաժամար այս ընկերությունը 1893 թ. միակ POLICE մի աստիճանից 3,474,030 անգլ. ոսկիի համար եւ իբր ապահովագրիկ ասացաւ Անգլ. ոսկի 33,821, ինչ որ միակ POLICE մի կեփուած ապահովագրություններու մեջ անկախընթաց պարագայ մըն է.

Այս ընկերությունը ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ կ'ապահովագրէ ամեն ծեսակ շէնքեր, ապրանք, կարասիք եւն. նպաստաւոր պայմաններով.

ԸՆԴՀ. ՆԵՐԱՍԵՍՈՑՈՒՑՈՒԹՅՈՒՆ ԻԶՄԻՐԻ
L. ԵՒ L. ՎԱՐՊԵՏԵԱՆ

ԻՒՆԻՕՆ ԵՒ ՖԷՆԻՔՍ ԷՍԲԱՆԵՕԼ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԷ

ՀՐԴԵՀԻ, ԿԵՍՆԲԻ ԵՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

ԲԱՐԻՔ 59 ԹԻՐ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ

Rue de l'Arcade.

1864 թ.

Դրանագրույն, պահեստի կաշուածներ առիշի քան 80,000,000

ԿԵՍՆԵՐԻ ՃԻՒՂ. — Եւ ոչ մէկ ընկերութիւն իՒՆԻՕՆ և ՖԷՆԻՔՍ ԷՍԲԱՆԵՕԼ Ընկերութեան չափ առաւելութիւններ կրնայ տալ. Որովհետեւ իր ապահովութեան տրամադրելի գումարը (garantie) ապահովագրեալներու դրամագլխին համեմատութեամբ հարկերին դէմ ՉՏՈ առաւելութիւն ունի, և թէ իր սակերու ածանուծեան դէմ և ոչ մէկ ընկերութիւն կրնայ մրցիլ. Տրուած տարեկան շահաբաժինները կանխիկ են ու առաջին տարիէն կը վճարուին. Ու ամենէն աւելին կայ, մարդ իՒՆԻՕՆ և ՖԷՆԻՔՍ ԷՍԲԱՆԵՕԼ Ընկերութեան ապահովագրութեամբ կրկին անգամ ապահովագրուած կ'ըլլայ. որովհետեւ պայմանաժամին և կամ մահուն՝ պարագային ապահովագրուած գումարը ստացուելէ ետք Ընկերութիւնը բացէն avenant մըն ալ կուտայ որուն ոյժովը (և այս առանց սանձիմ մը աւելի վճարելու) արկած մը պատահած անուն բացի վճարուելիք կեանքի ապահովագրութենէն իՒՆԻՕՆ ՖԷՆԻՔՍ ԷՍԲԱՆԵՕԼ կը վճարէ համաչափ կամ կէս և կամ մէկ հինգերորդ գումար մըն ալ բացէն (արկածին կարեւորութեան չափով):

Աւելի տեղեկութեանց համար դիմել Ընդհանուր զործակալութեան գրասենեակները, Իզմիր Շէշէճիէր Աւտոթիական Նամակական վրայ

ՏԻՐԱՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

GRANDS MAGASINS

DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.

ՄԵԾ ՎԱՋԱՌԱՏՈՒՆԷ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

Բ. ՔՍԷՆՕՔՈՒԼՕ և Ը

Քսենոքուլո վաճառատունը կ'պատրաստե յառաջիկայ երկուշաբթի օրուն հետևա՝ 14 Յունիս՝ կարգե դուրս վաճառում մը, ամեն դարակներու վրայ անհամեմատ զեղ-
ջերով:

Ամեն կտրուակները եղանակիս սկզբնաորոտքենե սկսեալ կտրուած՝ պիտի ծախուին ամենաաժան գիներով:

Կ Ա Ր Դ Ա Ց Է Ք

Վահան Ապանի «ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ» Ը

որ տոհմային կեանքէ առնուած գեղեցկահիւս եւ շինի պատմութեմ.
ներս ամփոփոյժ մըն է: Գին 5 դր2.

Նոյն հեղինակին «ՎՐԷԺԻ ԴԱՐԷՆ, ԽՂՃՄՏԱՆՔԻ ԶՈՂԸ»

որ ազգային ցառու կեանքէ առնուած դրուագ մըն է, գրուած հեղի-
նակին յատուտ հօր եւ ազգու սնով մը եւ ձօնուած Մարգուտնի հայ
նահատակներուն. Գին 2 1/2 դր2.

Երկուքին համար պիտի մեզ եւ Պօլսայ բոլոր գրատուները:

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ «Ա. ՄԱՄՆՈՅ»

ՏԱՐԵԿԱՆ	50 դր2.	12 ֆր.
ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	25 »	6 »
ՀԱՏԸ	40 փարա	

Հասցէ՝

م. ماموريان مخدومی — از مبر

«آره وليان مامول» غزنه سی صاحب امتیاز و مدیر مسئولی

M. Mamourian Fils — Smyrne

Վայելչաւէր Կիները

ՈՐՈՆԷ ԿՈՒՋԵՆ ՊԱՀՊԱՆԵՆ

ՈՐԵՆՑ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԵՏԻ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

ՃԵՄԱՐԻՑ

ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆԸ

ԿԼԻՍԷՐԻՆՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

ՀՆԱՐՈՒԱԾ 1860

ԱՄԵՆԱԶԻՆ

ԳԵՂԵՑԿԱՅԵՆՈՎ ԶՐԷՄԸ

ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ —

— ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐՈՒ — ՀՈՏԵՂԻՆԱՅ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒ —
— ՊԱՀԱՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ —

ԳՆԵԼՈՒ ԱՏԵՆ Լաւ Ուշադրութիւն Ընել —

— ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԻՆ Եւ ՄԵՐԺԵՂ

ԿԵՂԾ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ —

ԲՐՆՁԱՓՈՇԻ

ՍԻՄՈՆ

ԱՌԱՆՑ ՊԻՍՄՈՒԹԻ

ՕՃԱՌ

ՔՐԷՄ ՍԻՄՈՆ

ԲԱՅԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ՄԱՔՈՒՐ

Ժ ՍԻՄՈՆ -- ԲԱՐԻՋ